

Friluftsliv i närmiljö

- En kvalitativ studie om lärares möjligheter att undervisa i friluftsliv i en innerstadsskola

Herman Hansson & Nicklas Magnusson

GYMNASTIK- OCH IDROTTSHÖGSKOLAN
Självständigt arbete avancerad nivå 84:2016
Läroprogrammet: 2012-2017
Handledare: Erik Backman
Examinator: Leif Yttergren

Outdoor education in urban nature

- A qualitative study of teachers' possibilities to teach outdoor education in an inner city school

Herman Hansson & Nicklas Magnusson

THE SWEDISH SCHOOL OF SPORT
AND HEALTH SCIENCES
Master Degree Project 84:2016
Teacher Education Program: 2012-2017
Supervisor: Erik Backman
Examiner: Leif Yttergren

Sammanfattning

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka, analysera och diskutera hur idrott och hälsa-lärare på gymnasiet som arbetar på innerstadsskolor i Stockholm upplever möjligheterna att undervisa i friluftsliv. Frågeställningarna som besvaras i denna studie är: Hur förhåller sig lärare till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet? Vilka faktorer påverkar hur friluftslivundervisningen utformas?

Metod

I studien genomfördes kvalitativa intervjuer med fem stycken lärare i idrott och hälsa på gymnasiet, alla intervjuade lärare arbetade på skolor som är placerade i Stockholms innerstad, samtliga lärare följde den svenska läroplanen. Semistrukturerade kvalitativa intervjuer genomfördes. Frågorna i intervjuguiden behandlade tre områden, bakgrundsfrågor, frågor om hur olika faktorer påverkar friluftslivundervisningen samt frågor kring vilket förhållningssätt lärarna hade till fem utvalda punkter ur det centrala innehållet i idrott och hälsa. Den insamlade empirin har analyserats utifrån läroplanens olika arenor samt ramfaktorteorin.

Resultat

Samtliga lärare inkluderar de utvalda punkterna ur det centrala innehållet i sin friluftslivundervisning. Metoder och val av aktiviteter inom friluftslivundervisningen skiljer sig dock bland lärarna. Olika ramfaktorer som tid, ekonomi, samarbete, skolans placering och gruppstorlek är faktorer som har störst effekt på hur friluftslivundervisningen påverkas. Dessa ramfaktorer har ofta en negativ påverkan, men beskrivs i vissa fall också kunna leda till en positiv inverkan på undervisningen.

Slutsats

De intervjuade lärarna bedriver den största delen av sin friluftslivundervisning i skolans närområde. Lärarna tolkar begreppet friluftsliv och det centrala innehållet på olika sätt. Detta resulterar i att lärarnas val av aktiviteter i vissa fall skiljer sig åt. De ramfaktorer som påverkade undervisningen är beroende av varandra då det ofta är mer än en av dessa faktorer som har sin påverkan på planering och genomförande av lektionen.

Abstract

Aim

The purpose of this study was to investigate, analyze and discuss how physical education teachers in high school working in inner city areas in Stockholm experience possibilities to teach in outdoor education. The questions that are answered in this study are: How does the teachers relate to the core content for outdoor education in physical education for high school? As well as: What factors affect how outdoor education is designed?

Method

The study was conducted with qualitative interviews from five teachers in physical education in high school, all interviewed teachers are working in schools that are located in the center of Stockholm, all teachers follow the Swedish curriculum. Semi-structured interviews were conducted. The questions in the interview guide addressed three areas, background issues, questions about how various factors affect outdoor education and issues concerning the approach that teachers have regarding five selected points from the curriculum of sport and health. The collected empirical data has been analyzed based on the curriculum of different arenas and frame factor theory.

Results

All teachers included the selected paragraphs from the central content in their outdoor education. Methods and choice of activities in outdoor education, however, differs among teachers. Different frame factors such as time, economy, cooperation, school location and size of group are the factors that have the greatest impact on how outdoor education is affected. These frame factors often have a negative impact, but described in some cases also lead to a positive impact on teaching.

Conclusions

The interviewed teachers carry out most of their outdoor education in the school area. The teachers interpret the concept of outdoor education and core content in different ways. This results in that the teachers selection of activities in some cases differ from each other. Frame factors that are affecting education are interdependent because there is often more than one of these factors that have their impact on the planning and implementation of lessons.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	1
1.1 Introduktion.....	1
1.2 Bakgrund.....	2
1.2.1 Friluftsliv som begrepp	2
1.2.2 Natur som begrepp	2
1.2.3 Friluftsliv i idrottsämnet - historik	3
1.2.4 Friluftsliv i styrdokumentet.....	4
1.3 Forskningsläge	5
1.3.1 Skolinspektionens granskning av ämnet idrott och hälsa.....	5
1.3.2 Faktorer som påverkar friluftslivundervisningen	7
1.3.3 Fördelar med att använda sig av stadsnära natur.....	8
1.4 Teoretiskt ramverk	9
1.4.1 Läroplanens olika arenor.....	9
1.4.2 Ramfaktorteori	10
1.5 Syfte och frågeställningar	12
1.5.1 Syfte	12
1.5.2 Frågeställningar	12
2. Metod	12
2.1 Datainsamlingsmetod	12
2.2 Intervjuguiden	13
2.3 Urval.....	13
2.4 Procedur och genomförande.....	14
2.5 Tillförlitlighetsfrågor.....	15
2.5.1 Reliabilitet	15
2.5.2 Validitet.....	16
2.6 Etiska aspekter	17
2.7 Databearbetning	18
3. Resultat.....	18
3.1 Lärares förhållningssätt till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet	18
3.1.1 Aktiviteter inom friluftslivundervisningen som utvecklar allsidig- och kroppslig förmåga	19

3.1.2 Utemiljöer och natur som arena för rörelseaktiviteter och rekreation i friluftsvandringen	20
3.1.3 Metoder och redskap i friluftslivsundervisningen?	21
3.1.4 Säkerhet i samband med friluftsliv	22
3.1.5 Livräddande aktiviteter inom friluftsliv	23
3.2 Analys av hur lärare förhåller sig till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet	24
3.3 Faktorer som påverkar hur friluftsvandringen utformas.....	26
3.3.1 Tid	26
3.3.2 Plats	28
3.3.3 Ekonomi	29
3.3.4 Samarbete	30
3.3.5 Gruppstorlek.....	32
3.4 Analys av vilka faktorer som påverkar friluftsvandringens utformning	33
4. Diskussion	35
4.1 Lärares förhållningssätt till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet	35
4.2 Faktorer som påverkar hur friluftsvandringen utformas.....	37
4.3 Metoddiskussion	39
4.4 Slutsats	40
4.5 Framtida forskning	41
Käll- och litteraturförteckning.....	42

Bilaga 1 Käll- och litteratursökning

Bilaga 2 Intervjuguide

Bilaga 3 Informationsbrev

1. Inledning

1.1 Introduktion

I undervisningen inom idrott och hälsa bör friluftsliv ha en betydande roll, då det svenska Skolverket betonar friluftsliv som ett betydande element inom idrott och hälsa-undervisningen (Skolverket 2011). Det finns dock en problematik som det ofta talas om inom forskningen runt friluftslivsundervisningen i skolan. Det handlar om problematiken att bedriva friluftsliv under idrott och hälsa-lektionerna som lärarna har till förfogande. Olika faktorer som exempelvis tid, utrustning och samarbete mellan lärare gör det svårt att bedriva en friluftslivsundervisning som gör att eleverna når målen och kraven som finns i kursplanen. En annan problematik visar att det finns en uppfattning hos idrott och hälsa-lärare i Sverige att friluftsliv ska bedrivas i vildmarken långt från civilisation, detta leder till att friluftslivsundervisningen försvinner helt. (Backman 2011, s. 51 ff.)

Vi som är författare till denna uppsats är båda studenter vid Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Under utbildningen har vi läst ett antal kurser inom friluftsliv och har genom dessa fått en bred kunskap kring pedagogiken och metodiken för friluftslivsundervisningen. Dock anser vi i linje med Backman (2011) att inställningen om att friluftslivsundervisningen måste bedrivas ute i vildmarken leder till att olika faktorer som tid, ekonomi och samarbete mellan lärare skapar problem.

Ser man till det centrala innehållet för kursen idrott och hälsa 1 på gymnasiet finns det totalt elva punkter som ska behandlas i kursen, av dessa elva punkter är fem kopplade till friluftslivsundervisning (Skolverket 2011). Svenskt friluftsliv (2016-08-16) visar i en undersökning att endast 74 procent av alla elever i gymnasiet uppnår kunskapsmålen för friluftsliv.

Hur arbetar lärarna i innerstadsskolor för att inkludera de fem punkter som handlar om friluftsliv i undervisningen? Hur stor påverkan har olika ramfaktorer på undervisningen? Detta är de frågor som vi avser att besvara i denna uppsats, för att göra det har vi sökt svar i aktuell forskning samt utfört kvalitativa intervjuer med idrott och hälsa-lärare som arbetar i innerstan.

1.2 Bakgrund

I följande kapitel presenteras och diskuteras friluftsliv samt natur som begrepp. Detta leder in mot en historisk återblick kring hur friluftslivsundervisningen har förändrats genom åren, både vad gäller den praktiska tillämpningen samt hur styrdokumentet har förändrats.

1.2.1 Friluftsliv som begrepp

Av den litteratur som har producerats om friluftsliv har man på ett eller annat sätt berört en problematisering när det gäller definitionen. Att hitta en enhetlig definition av vad friluftsliv är för något har varit svårt. (Backman 2004, s. 1) Fredman et al. (2013, s. 11) framställer begreppet friluftsliv som något föränderligt där nya aktiviteter och ny utrustning förändrar hur friluftslivet uppfattas. Blom och Lindroth (2002, s. 11) skriver att begreppet friluftsliv tidigare kopplats ihop med idrott och dess innebörd, men på senare år gått ifrån idrotten för att inrikta sig mer mot en rekreationssyssla där upplevelsen av att befinna sig i naturen står i fokus. Quennerstedt (2006, s. 115) beskriver i linje med Blom och Lindroth (2002, s.11) att friluftsliv som begrepp alltmer går ifrån idrott och tävling där friluftsliv inte kan kopplas med något som innebär krav på prestation.

Av de skandinaviska länderna var Norge det land som först definierade begreppet friluftsliv. Definitionen som författades av Norge 1972 användes i Sverige fram till 2003 då Naturvårdsverket utformade en svensk definition. (Backman 2010, s. 18)

Naturvårdsverkets definition lyder: *”Vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling”* (Naturvårdsverket 2005, s. 7). Det är således denna definition vi kommer utgå ifrån i föreliggande studie.

1.2.2 Natur som begrepp

I Naturvårdsverkets definition av friluftsliv används benämningarna ”natur- och kulturlandskapet”, men vad menas egentligen med natur? Emmelin et al. (2010, s. 19 f.) tar avstånd från föreställningen om att friluftsliv per definition måste ske i vild natur, utan inkluderar också tätortsnära natur. I praktiken innebär detta att mer eller mindre anlagda kulturlandskap som finns i tätortsnära miljö blir en viktig arena för friluftsliv. Sandell (2014,

s. 32 f.) diskuterar naturbegreppet utifrån att naturen alltid finns med oss, var vi än befinner oss. Vi människor integreras dagligen med naturen, vi behöver inte söka efter speciella platser och landskap som förknippas med naturen. Sandell tycker inte att vi ska undvika den vilda naturen, men att vidga våra vyer och tankar om naturen anser Sandell är viktigt. (Ibid, s. 32 ff.) Att separera naturen från människors vardagliga liv menar Sandell och Öhman (2010, s. 127) är fel. Naturen kan istället ses som något som utgör våra vardagliga upplevelser i livet (Ibid, s. 127). Vi kan alltid uppleva naturen, inte bara naturen som finns runt oss, utan också inom oss och det blir svårt att separera vad som är natur och vad som inte är natur (Backman, Humberstone & Loynes 2014, s. 11).

1.2.3 Friluftsliv i idrottsämnet - historik

Friluftslivsundervisningen i skolan och den position som den har haft i de svenska läroplanerna har under 1900- och 2000-talet varierat och har bara knappa hundra år som fenomen i undervisningen. Under det tidiga 1900-talet existerade knappt friluftsliv i undervisningen utan det låg istället mycket fokus i idrottsundervisning på tävlings- och prestationsaktiviteter med inslag av militäriska övningar som exempelvis fäktning för pojkarna och mer estetiska idrotter för flickorna. (Annerstedt, 2001, s. 88)

Under den senare delen av 1900-talet fick friluftslivet en mer uttalad roll inom den svenska skolan. Ett betydelsefullt steg togs 1942 då obligatoriska friluftsdagar infördes i folkskolan. Skolöverstyrelsen gav då ut detaljerade anvisningar om vad friluftsdagarna skulle innehålla. På den tiden räknade man in alla aktiviteter som skedde utomhus till friluftsverksamheten. Att genomföra tävlingar i friidrott och bollspel utomhus var ingen ovanlighet. (Sundberg & Öhman 2000, s. 105)

Åren kring 1950 skedde det en tydlig förändring. Idrottsrörelsen hade successivt vuxit och dess aktiviteter karakteriserades av specialisering, resultatintention, tävling och prestation. Inom skolan fanns det stora skillnader när det gäller intresse för idrott. Detta resulterade i att man mer ingående i kursplanerna särskilde friluftslivet från idrotten. Friluftslivet gick från att vara aktiviteter ute i det fria till att preciseras mer som aktiviteter som skulle innehålla terrängvandringar och lägerliv. Friluftsliv var på väg att bli något eget, något som hade egna värden och skilde sig från den specifika idrotten. Inom friluftslivet mötte man nu begrepp som naturupplevelse och naturvård. (Sundberg & Öhman 2000, s. 105)

1980 började naturvårdsperspektivet kopplas samman med friluftaktiviteter, under denna tid förekom aktiviteter av ren friluftskaraktär som exempelvis vandringar, olika utflykter, kanotfärder samt cykling. 1994 fick idrottsämnet namnet idrott och hälsa, friluftundervisningens primära motiv var det miljöpedagogiska. Väsentliga delar i undervisningen var att skapa en medvetenhet och ett engagemang om natur- och miljöfrågor men samtidigt väva in hälsobegreppet i friluftundervisning. (Sundberg & Öhman 2000, s. 104)

1.2.4 Friluftsliv i styrdokumentet

År 1919 togs den första undervisningsplanen fram, den kan jämföras med dagens läroplan och kan ses som Sveriges första läroplan. Samtliga ämnen under denna tid lyftes då in i denna undervisningsplan (SOU 2007, s. 190). Bara ett par år senare genomfördes en utredning från läroverket för att förändra fokus i idrottsundervisningen. I denna gavs förslag på att äldre inslag som exempelvis fäktning och den traditionella gymnastiken skulle ges mindre utrymme i undervisningen, och att man i utbyte skulle ha mer inslag av idrott, friluftsliv och lek. (Annerstedt, 2001, s. 84 ff.)

I dagens läroplan för gymnasieskolan Gy 11 har friluftaktiviteter fått en stor och central plats och ska enligt Skolverket (2011) via undervisningen *”bidra till att eleverna utvecklar intresse för och förmåga att använda olika rörelseaktiviteter, utemiljöer och naturen som en källa till välbefinnande”*. I det centrala innehållet i Gy 11 (Skolverket 2011) är vår tolkning att det går koppla fem av elva punkter till friluftundervisning. Dessa är följande:

- Motions-, idrotts- och friluftaktiviteter som utvecklar en allsidig kroppslig förmåga
- Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.
- Metoder och redskap för friluftsliv.
- Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv
- Åtgärder vid skador och nödsituationer, till exempel livräddande aktiviteter vid blödning och drunkningstillbud.

I den läroplan som föregick Gy 11, Lpf 94, gavs friluftsliv ett betydligt mindre utrymme och lärarna hade ofta svårt att tolka hur man skulle utforma undervisningen. Anledningen till det anses vara att målen för friluftslivsundervisningen i idrott och hälsa inte var tydliga nog och

att det i princip endast blev upp till lärarna att tolka och skapa innehåll för undervisningen. Det fick följderna att lärarna i friluftsliv planerade innehållet i undervisningen mestadels utefter deras egna erfarenheter och vad de ansåg som det viktigaste att eleverna lärde sig. Detta ledde till att det var svårt att få en röd tråd i undervisningsupplägget då det skapade en stor variation i friluftsliv undervisningen i den svenska skolan. Hur innehållet såg ut i idrott och hälsa friluftsliv varierade från skola till skola. (Backman 2008, s. 38 ff.) Enligt Backman (2008) har friluftsliv fått ett allt större inflytande sedan den nya läroplanen Gy 11 infördes.

1.3 Forskningsläge

I följande kapitel redogörs för forskning som behandlar utmaningar och möjligheter idrott och hälsa-lärare står inför när de undervisar i friluftsliv. Det kommer presenteras olika faktorer som påverkar friluftsliv undervisningens utformning samt visa forskning som exemplifierar hur lärare kan implementera friluftsliv undervisningen i stadsmiljö.

1.3.1 Skolinspektionens granskning av ämnet idrott och hälsa

Skolinspektionen genomförde 2010 en flygande tillsyn, vilket i det här fallet innebar att ett stort antal inspektörer under en begränsad tid var ute i skolor runt om i Sverige och granskade en del i skolverksamheten. Skolinspektionens huvudsyfte och uppdrag var att granska verksamheten i syfte att nå förbättrade resultat. (Skolinspektionen 2010, s. 3 f.) Resultatet av den flygande tillsynen visade att det är mycket bollspel och lite hälsa i idrott och hälsa-undervisningen, alltså en tydlig dominans av bollspel och bollekar. Hälsoperspektivet däremot som till skillnad från bollspel finns tydligt beskrivet i kursplanen, förekom i princip inte alls i undervisningen. Skolinspektionen skriver att aktiviteter som dans, estetiska rörelseuttryck, att kunna hantera nödsituationer samt friluftsliv och orientering sällan förekom trots att det är begrepp som särskilt beskrivs i kursplanen som betydande för ämnet. Innehållet under lektionerna var smalt och den bredd som kursplanen anger och som idrott och hälsa-lärarna ska arbeta efter kom inte till uttryck i vad som verkligen skedde på de lektioner som besöktes av Skolinspektionen. (Ibid, s. 5)

Skolinspektionen konstaterar att den nuvarande kursplanen som lägger tonvikten på hälsoperspektivet och ser ämnet som ett kulturbärande kunskapsämne inte tycks ha haft särskilt stort genomslaget i praktiken. Skolinspektionen menar att det finns en syn på ämnet

idrott och hälsa som ett rent praktiskt ämne, både från lärare och elever och även utanför skolan, där målet med undervisningen ofta är att eleverna ska röra på sig under lektionen. Dessa konstateranden delar Skolinspektionen med flera studier och analyser som gjorts på temat hur ämnet gestaltar sig i praktiken. (Ibid, s. 7) Däribland finns Ekbergs (2009) avhandling där Ekberg (2009, s. 20) beskriver och analyserar vad som är kunskap värd att förmedla i skolämnet idrott och hälsa, dvs. den kunskap som uppträder i kursplanen, i lärarens tal om verksamheten och under lektioner i ämnet. (Ekberg 2009, s. 20)

Skolinspektionen menar att det blir problematiskt om inte den undervisning som planeras av idrott och hälsa-lärarna tar sin utgångspunkt i läroplan och kursplan. Det skapar ett varierat lektionsinnehåll med olika utgångspunkter mellan olika lärare och skolor. Det är något som står i motsats till den likvärdiga undervisning som eleverna har rätt till. (Skolinspektionen 2010, s. 7)

Skolinspektionen skriver även i sin rapport att de är förvånade över att hälsoperspektivet fick så litet utrymme som det fick i undervisningen när det har en så tydlig och framträdande roll i kursplanen. Faktorer till att det ser ut som det gör tros vara traditioner utifrån tidigare kursplaner och elevers förväntningar av vad som idrott och hälsa-undervisningen ska innehålla. Dessutom visade det sig att många lärare tolkar hälsa utifrån ett fysiologiskt perspektiv, och utformar lektioner från det perspektivet med aktiviteter som syftar till rörelse och aktivitet i första hand. (Ibid, s. 8) Enligt Eriksson et al. (2003; 2005) har naturupplevelser och friluftsliv i sig inte varit särskilt högt aktat i idrott och hälsa-undervisningen i jämförelse med övrigt innehåll. Både lärare och elever har medgett att de anser att frågor om friluftsliv, miljö och natur inte är viktig gentemot det övriga innehållet, vilket lett till att friluftsliv blivit en mindre vanligt förekommande aktivitet i ämnet. (Eriksson et al. 2003, s. 19 f.; Eriksson et al. 2005, s. 220)

Aktivitet och rörelse utgör fortfarande kärnan i ämnet i kursplanen, men ämnet är också till hög grad ett kunskapsämne som bland annat ska ge eleverna kunskaper kring hälsa och livsstil. De gamla utpräglade traditionerna att enbart ägna sig åt aktivitet under lektionerna istället för att även diskutera och lyfta ämnet till ett kunskapsämne i högre grad ser Skolinspektionen som ett svårt mönster att bryta. (Skolinspektionen 2010, s. 10)

1.3.2 Faktorer som påverkar friluftsupervisningen

I undervisningen inom idrott och hälsa bör friluftsliv ha en framstående roll, då det svenska Skolverket betonar friluftsliv som ett betydande element inom idrott och hälsa-undervisningen (Backman 2011). Även om friluftsliv bör ha en framstående roll i undervisningen inom idrott och hälsa så visar Quennerstedt, Öhman och Eriksson (2008) på forskning där friluftsliv utgör en begränsad del av undervisningen, vilket i sin tur leder till att majoriteten av eleverna uttrycker brist på kunskap i friluftsliv. Backman (2011) har undersökt undervisning i utemiljö. I studien ifrågasätts om idrott och hälsa-lärare verkligen är de rätta personerna att undervisa i naturmiljö då idrott och hälsa-lärare engagerar sig för mycket i tävling och fysiska prestationer. Londos (2010, s. 136 ff.) skriver om hur idrott och hälsa-lärares habitus påverkar utformningen av aktiviteter inom idrottsämnet. De tidigare erfarenheter som format lärarens personlighet påverkar hur läraren tolkar kursplanen. Om en lärare har en elitidrottslig bakgrund med fokus på prestation och tävling kan det i sin tur leda till att undervisningen utformas på ett sätt som framhäver tävling och prestation (Londos 2010, s. 136 ff.).

Lundvall och Meckbach (2008) har utifrån läroplansteorin samt ramfaktorteorin studerat hur lärare förverkligar de mål och riktlinjer som står i läroplanen. Faktorer som tid, utrustning, gruppstorlek samt möjligheter till utomhuspedagogik resulterar i att lärare upplever det svårt för eleverna att nå målen för ämnet.

Likt Lundvall och Meckbach (2008) har Backman (2011) gjort en studie där han tittar hur olika faktorer styr undervisningen. Till skillnad från Lundvall och Meckbach (2008) har Backman (2011) gjort sin studie specifikt på friluftsliv i skolan. Backman (2011) gjorde kvalitativa intervjuer med idrott och hälsa-lärare. De faktorer som diskuteras var följande: läroplanens betydelse, tid, utrustning, ekonomi, skolans placering samt gemensamma projekt.

Lärarna som intervjuades i studien beskriver en problematik kring att tolka målen inom friluftsupervisningen. Några av lärarna som intervjuades i studien tyckte att statens styrning var så pass otydlig att lärarna själva gjorde egna läro- och kursplaner för friluftslivet.

Det verkar som om staten och dess agenter, dvs officiella representanter som konstruerar kursplanernas textdokument, inte lever upp till förväntningarna från idrottslärare när det gäller att göra den pedagogiska diskursen för friluftsliv tydligare och mer lättbegriplig (Backman 2011, s. 57).

Tidsfaktorn beskriver de intervjuade lärarna som en problematik då lektioner på en timme skapar svårigheter eftersom lärarna knappt hinner starta lektionen innan den är slut. Ekonomiska resurser och utrustning verkar gå hand i hand då en god ekonomi skapar förutsättningar till bra utrustning (Backman 2011). I Lundvalls och Meckbachs (2008) studie kan man se en likhet med Backmans (2011) studie då faktorer som tid och utrustning skapar problem för undervisningen. I en undersökning från Svenskt friluftsliv (2016-08-16) där syftet var att bilda sig en uppfattning om hur friluftsupervisningen genomförs och uppfattas, visar att 75 procent av de idrott och hälsa-lärare som var med och deltog i studien inte har de ekonomiska förutsättningarna som krävs för att kunna bedriva friluftsliv i skolan.

I Backmans (2011) studie beskriver lärarna också en problematik när det gäller avståndet till skogen. Att ta sig exempelvis 30 kilometer med en klass blir både tidskrävande, men också mycket kostsamt då skolan måste betala resekostnaderna för eleverna. Vissa lärare anser att pengarna styr undervisningen helt och hållet vilket leder till att undervisningen blir bristfällig i många avseenden (Backman 2011). I linje med Backmans (2011) studie visar undersökningen från Svenskt friluftsliv (2016-08-16) en problematik när det gäller tillgången till grönområden. En stor del av de lärare som deltog i undersökningen prioriterar inte friluftsliv eftersom de anser att för stor del av undervisningstiden går till att ta sig till och från platsen som undervisningen bedrivs på.

Backman (2011) uppmärksammar två olika synsätt på platsens betydelse i friluftsupervisningen. En av lärarna som deltog i studien beskrev problematiken för skolor som är placerade i storstäder då det är för långt att ta sig ut i skogen. En annan lärare uppmärksammade istället möjligheterna med att bedriva friluftsupervisningen i stadsnära miljö.

1.3.3 Fördelar med att använda sig av stadsnära natur

Vad finns det egentligen för potential med att undervisa i friluftsliv i stadsnära miljö? Idén att använda olika parker och grönområden i städer är inget nytt fenomen. Att ta vara på platsens betydelse och exempelvis lära sig historiken om platsen som man befinner sig på är något som Backman, Humberstone och Loynes (2014, s. 12 f.) belyser i sin text om stadsnära friluftsliv. Författarna (ibid, s. 16 f.) skriver bland annat om vilka konsekvenser stadsnära natur kan ha på hälsan samt på undervisningen i skolan.

När det gäller hälsa så har det visat sig att olika typer av utomhusaktiviteter har en positiv inverkan på hälsan. Detta gäller också utomhusaktiviteter i stadsnära miljö (Backman, Humberstone & Loynes 2014, s. 16). En nationell undersökning som gjordes i Storbritannien med över tiotusen deltagare visar att stadsnära natur möjliggör olika fördelar när det gäller att uppnå hälsa, detta i form av rekreation samt motverka psykisk stress (ibid, s. 16). Baur och Tynon (2010) konstaterar också att det finns fördelar när det gäller att utveckla sociala relationer när människor umgås i olika grönområden och parker i staden.

Lärarnas val av plats när de undervisar utomhus är av stort intresse och diskuteras ofta (Backman, Humberstone & Loynes 2014, s. 17). Skolor från USA, Australien och Nya Zeeland har i sin undervisning fokuserat på betydelsen av platsen som undervisningen sker på. Det kan till exempel handla om att skapa en förståelse om varför vissa platser ser ut som de gör samt att lära sig historiken om den plats man befinner sig på (ibid, s. 17). Backman, Humberstone och Loynes (2014, s. 18) anser att mer platsfokuserad undervisning skulle passa bra in i utomhuspedagogiken i stadsnära miljöer.

1.4 Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt presenteras en beskrivning av de teoretiska utgångspunkterna som studien kommer använda sig av. Den här studien tar sin utgångspunkt i idrott och hälsa-lärares åsikter kring vilka faktorer som påverkar undervisningen samt hur lärare förhåller sig till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa. Med dessa frågeställningar som utgångspunkt kommer ramfaktorteori och läroplanens olika arenor att användas och ligga till grund för analys och diskussion i den här studien. De båda teorierna kommer möjliggöra analyser av de utsagor som lärarna som intervjuas kommer delge under intervjuerna då studien undersöker vilka faktorer som påverkar undervisningen samt hur lärarna förhåller sig till läroplanen.

1.4.1 Läroplanens olika arenor

Linde (2012, s. 21) har inom sin läroplansteori valt att dela upp undervisningsprocessen i tre olika arenor, vilka han kallar för: formulering av läroplaner, transformering av läroplanen och realisering av läroplanen (Linde 2012, s. 21). I vår studie undersöker vi främst hur lärarna

som vi intervjuat transformerar det centrala innehållet för att sedan ha möjlighet att realisera innehållet.

Läroplanens transformering handlar om de mekanismer som verkar i uppkomsten av ett materialiserat innehåll i undervisningen, d.v.s. vilka tolkningar, tillägg och frändrag man väljer att genomföra (Linde 2012, s. 54). Den formulerade läroplanen kan betraktas som en av alla faktorer som påverkar det faktiska lektionsinnehållet som kommer till uttryck då det är flera andra faktorer som påverkar undervisningen skriver Linde (2012). Genom att utgå från att läroplanen inte styr hela undervisningen så kan man se den som en riktlinje för en önskad utveckling, samt att den anger vad som är önskvärt och vad skolan ska sträva efter i undervisningen (Linde 2012, s. 55). När transformering av en läroplan sker kommer man fram till det faktiska undervisningsinnehållet som ska ingå i undervisningen genom att tolka läroplanen utifrån de olika faktorer som kommer att påverka undervisningen. Det handlar mycket om att försöka planera och bestämma vad man vill göra med sin undervisning och vad man tror ska hända under specifika situationer trots att man vet att saker som inte än är förutsedda kan inträffa. Här finns det ett stort spelrum för tolkning. (Linde 2012, s. 54 ff.)

Lärare har stor frihet att tolka Skolverkets läroplan inom de ramar som finns och utifrån vilket ämne de undervisar i (Linde 2012, s. 55 ff.). Även fast den stora frihet och tolkningsrätt som lärare har så finns det ändå saker att ta hänsyn till när man gör en tolkning av läroplanen. Ämnets traditioner och läroböcker kan vara två exempel som bidrar till att lärare förväntas undervisa på ett visst sätt och att vissa delar finns med och lyfts upp i undervisningen. Dessa traditioner förs vidare både medvetet och omedvetet utan att de står i läroplanen. (Linde 2012, s. 57)

1.4.2 Ramfaktorteori

Ramfaktorteorin utvecklades i Sverige under 1960- och 70-talet av forskarna Dahllöf och Lundgren (Lundgren 1999, s. 31). De svenska traditionerna utvecklades med inspiration ifrån Bernsteins teorier och begrepp om klassificering och inramning som var viktiga för utvecklingen av den svenska forskningen på området (Lundgren 1984, s. 72).

Klassificeringsbegreppet som Bernstein tog fram kan användas som ett verktyg för att analysera läroplan, pedagogik och utvärdering. Med hjälp av klassificeringsbegreppet behandlar man relationen eller styrkan mellan olika kategorier, exempelvis ämnen. Bernstein

beskriver inramningsbegreppet som formen av den kontext i vilken kunskap tas emot och överförs. Inramningen hänvisas till de mer specifika pedagogiska relationerna mellan elever och lärare. Inramningen är också gränsen mellan vad som kan överföras och inte kan överföras i den pedagogiska relationen. (Bernstein 1971, s. 49 f.)

Ramfaktorteorin grundar sig i att det finns olika faktorer som spelar in i och påverkar en undervisningssituation som läraren själv inte kan påverka. Ramfaktorteorin har tagits fram som ett verktyg och hjälpmedel för att klargöra vilka problem som kan tänkas hindra och motverka en lärare vid undervisningstillfällen i skolan och vid dess planering.

Ramfaktorteorin behandlar och hjälper till att förstå vad som är möjligt och inte möjligt att genomföra i undervisningen med hänsyn till de begränsningar som råder och hur de begränsande ramarna formar undervisningsprocessen och hur det i slutändan påverkar resultatet. (Linde 2012, s. 59) I denna tradition av läroplansforskning är det relationerna mellan resultat, undervisningsförlopp och begränsade yttre betingelser som studeras.

Ramfaktorer som kan ses som yttre begränsningar kan vara tiden som man har till förfogande, antal elever i klassen, utrustning, ekonomiska resurser etc. (Linde 2012, s. 17 f.)

Med hjälp av läroplanens olika arenor samt ramfaktorteorin kommer vi ges möjlighet att analysera den data som samlats in via de intervjuer som genomförs med lärarna. De båda teorierna kommer att vara viktiga verktyg för att analysera resultatet då studien tar sin utgångspunkt i idrott och hälsa-lärares åsikter kring vilka faktorer som påverkar undervisningen samt hur lärare förhåller sig till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa.

1.5 Syfte och frågeställningar

1.5.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka, analysera och diskutera hur idrott och hälsa-lärare på gymnasiet som arbetar på innerstadsskolor i Stockholm upplever möjligheterna att undervisa i friluftsliv.

1.5.2 Frågeställningar

- Hur förhåller sig lärare till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet?
- Vilka faktorer påverkar hur friluftslivundervisningen utformas?

2. Metod

För att besvara studiens frågeställningar finns det många olika sätt att samla information (Patel & Davidson 2011, s. 67). Metoden som valts för denna studie är en kvalitativ metod i form av kvalitativa intervjuer. Fem intervjuer har genomförts och alla intervjuade personer arbetade som lärare på olika gymnasier i Stockholms innerstad. I avsnittet som följer presenteras studiens datainsamlingsmetod, urval, procedur, tillförlitlighetsfrågor, etiska överväganden samt databearbetningsmetod.

2.1 Datainsamlingsmetod

Syftet med denna uppsats är att skapa en förståelse kring hur idrott och hälsa-lärare på gymnasiet som arbetar på innerstadsskolor i Stockholm upplever möjligheterna att undervisa i friluftsliv. För att kunna besvara studiens frågeställningar samt uppnå studiens syfte på bästa sätt har kvalitativa intervjuer genomförts (Patel & Davidson 2011, s. 67). Kvale och Brinkmann (2009, s. 45) uttrycker den kvalitativa forskningsintervjun på följande sätt:

Den kvalitativa forskningsintervjun försöker förstå världen från intervjupersonens synpunkt, formulera meningen i människors upplevelser, ta fram deras livsvärld, innan man ger sig in på vetenskapliga förklaringar. (Kvale & Brinkman 2009, s. 45)

Kvalitativa intervjuer kan utformas på olika sätt. I denna studie konstruerades en semistrukturerad intervjuguide. Frågorna var bestämda och löpte i en bestämd ordning, men följdes upp med fördjupande frågor, beroende på intervjupersonens svar. Som intervjuare fanns möjligheten att ställa frågor som inte fanns med i intervjuguiden (Bryman 2002, s. 301). Detta ledde till både öppna och stängda svarsalternativ (Hassmen & Hassmen 2008, s. 254). En fördel med denna typ av intervju är att intervjuaren kan vara flexibel eftersom man hela tiden kan utgå från intervjupersonens svar. Är man som intervjuare inte flexibel riskerar man att fokusera för mycket på nästkommande fråga vilket i sin tur kan leda till att intervjuaren får svårt att lyssna på vad den intervjuade personen faktiskt berättar och svarar (Johanson & Svedner 2006, s. 44).

Enligt Patel och Davidson (2011, s. 78) ska kvalitativa intervjuer ge intervjupersonerna möjligheten att besvara frågorna med sina egna ord. I denna studie var syftet att skapa en förståelse kring hur idrott och hälsa-lärare som arbetar på en innerstadsskola upplevde möjligheterna att undervisa i friluftsliv. Att ge lärarna chansen att besvara intervjufrågorna med egna ord blev därför mycket viktigt.

2.2 Intervjuguiden

Intervjuguiden som utformats för denna studie grundar sig på tidigare forskning. Guiden är uppdelad i tre delar, bakgrundsfrågor, frågor om olika ramfaktorer samt frågor om hur lärare förhåller sig till det centrala innehållet i kursplanen, kopplat till friluftsliv i innerstad.

I kursplanen för idrott och hälsa 1, på gymnasiet finns det totalt elva punkter som ska inkluderas i undervisningen. Av dessa elva punkter kan fem kopplas till friluftsliv undervisningen (Skolverket 2011). I intervjuguiden har det utformats frågor om hur lärare förhåller sig till punkterna som kan kopplas till friluftsliv undervisningen. Intervjuguiden finns i bilaga 2.

2.3 Urval

I studien intervjuades gymnasielärare som arbetar på skolor som är placerade i Stockholms innerstad. Att välja intervjupersoner som passar för studien är något som Repstad (2007, s.

89) beskriver som en viktig del. Studiens syfte samt frågeställningar spelar en avgörande roll för vilka intervjupersoner man väljer (Repstad 2007, s. 89).

För denna studie var det viktigt att hitta intervjupersoner i form av gymnasielärare som arbetade på skolor som var placerade i Stockholms innerstad. Vad är då Stockholms innerstad? För att räknas som en innerstadsskola var det i denna studie ett krav att alla intervjuade lärare arbetade på en skola som är placerad innanför tullarna i Stockholm.

Alla lärare som intervjuades hade behörighet för lärare i idrott och hälsa på gymnasiet, dock skiljde det sig mellan lärarna var de har genomfört sin utbildning. Två av de intervjuade lärarna hade fått sin utbildning på Gymnastik- och idrottshögskolan, resterande tre lärare hade fått sin utbildning på högskolor i Stockholm, Gävle samt Örebro. Samtliga lärare arbetar utifrån Gy 11 vilket är den nuvarande läroplanen för gymnasiet.

Lärarnas kön ansågs inte ha någon större påverkan för denna studie eftersom alla lärare arbetade efter samma läroplan. Det viktigaste och mest väsentliga för studien var att alla lärare arbetade på en gymnasieskola som var placerad i Stockholms innerstad samt följde den svenska läroplanen. En faktor som kan ha betydelse för resultatet i studien var vilken bakgrund, kopplat till friluftsliv, lärarna hade. På grund av tidspress och svårigheter med att hitta intervjupersoner togs dock ingen hänsyn till vilken bakgrund idrott och hälsa-lärarna hade.

I denna studie gjordes ett bekvämlighetsurval (Hassmen & Hassmen 2008, s. 108) där nitton lärare i idrott och hälsa på gymnasieskolor som var placerade i Stockholms innerstad i första hand kontaktades via mejl.

2.4 Procedur och genomförande

Via Stockholms stads hemsida genomfördes en sökning efter gymnasieskolor i Stockholms innerstad. Av femtiofyra gymnasieskolor i Stockholms innerstad kontaktades nitton skolor. De nitton skolor som valdes ut var de första som vi fann utifrån en slumpmässigt ordnad lista över gymnasieskolorna på Stockholms stads hemsida. En förutsättning för att en skola skulle bli utvald var att det skulle finnas kontaktuppgifter till idrott och hälsa-lärare på den valda

skolans hemsida. Av de nitton slumpmässigt utvalda skolorna fann vi kontaktuppgifter till samtliga idrott och hälsa-lärare på respektive skola. Alla lärare fick ett informationsbrev via mejl. Lärarna fick åtta dagar på sig att svara om de var intresserade eller inte. Hade inte lärarna svarat inom dessa åtta dagar skulle kontakt tas via telefon. Av nitton kontaktade lärare var det endast nio lärare som svarade, av de nio svaren var det endast en lärare som svarade att hen ville ställa upp på intervju, alltså åtta nej-svar och ett ja-svar. De tio lärarna som inte hade svarat kontaktades via telefon och av dessa lärare svarade fyra stycken ja till intervju.

Det bestämdes att fem intervjuer var ett rimligt antal. Anledningen till att det inte gjordes fler intervjuer var främst på grund av tidsbristen. Transkribering samt analys av den data som har erhållits var mycket tidskrävande. En annan faktor till att fler intervjuer inte gjordes var svårigheter att hitta intervjupersoner samt kravet att lärarna skulle arbeta på en innerstadsskola.

Det utfördes inga pilotintervjuer innan de riktiga intervjuerna, detta på grund av tidsbrist. Båda författarna av uppsatsen var närvarande i fyra av fem intervjuer, i en av intervjuerna utförde en av författarna intervjun ensam. Alla intervjuer spelades in med hjälp av telefoner och för att säkerhetsställa att det inte skulle uppstå några tekniska problem testades telefonens inspelningsfunktion innan varje intervju. När intervjuerna var klara transkriberades varje intervju ordagrant.

2.5 Tillförlitlighetsfrågor

I detta avsnitt diskuteras studiens validitet respektive reliabilitet. Patel och Davidson (2011, s. 102) beskriver validitet som frågan om studien undersöker det som avses att undersöka. Reliabilitet handlar om mätnoggrannhet samt hur tillförlitlig studien är. Patel och Davidson (2011, s.102) understryker också att validitet samt reliabilitet står i ett visst förhållande till varandra, vilket ledde till att vi inte bara koncentrerade oss på det ena eller andra.

2.5.1 Reliabilitet

Hassmen och Hassmen (2008, s. 136) skriver att reliabiliteten anses hög om samma studies resultat kan återskapas från en annan forskare vid ett senare tillfälle. När det gäller kvalitativ forskning blir detta inte helt enkelt eftersom kvalitativ forskning handlar mycket om

författarnas egna tolkningar. Det går inte att säkerhetsställa att ena författaren tolkar något på samma sätt som den andra författaren gör.

För att försöka säkerhetsställa så hög tillförlitlighet, trovärdighet och noggrannhet som möjligt fick intervjupersonerna ta del av den transkriberade intervjun när dessa var klara. Intervjuguiden finns också sparad (se bilaga 2). Detta för att möjliggöra att andra forskare ska kunna reproducera studien. Författarna såg också till att platsen för intervjun låg avskilt. I rummet där intervjun utfördes befann sig endast intervjupersonen samt författarna av uppsatsen. Vid två av fem intervjuer blev intervjupersonerna dock störda av kollegor. Det är svårt att säga om detta hade någon påverkan på svaren som intervjupersonen gav.

2.5.2 Validitet

För att stärka studiens giltighet beskriver Hassmen och Hassmen (2008, s. 136) vikten av att intervjun fångar det fenomen som är av intresse för studien. Denna uppsats ville undersöka två delar, dels hur olika ramfaktorer påverkar idrott och hälsa-lärares friluftsupervisning samt hur idrott och hälsa-lärare förhåller sig till det centrala innehållet i kursplanen när de undervisar i friluftsliv. Allt detta kopplat till att idrott och hälsa-lärarna arbetar på olika innerstadsskolor i Stockholm. För att kunna besvara dessa frågor utformades en intervjuguide med öppna frågor. Intervjuguiden var uppdelad i tre teman, bakgrundsfrågor, frågor om ramfaktorer samt frågor om hur idrott och hälsa-lärare förhåller sig till det centrala innehållet i läroplanen. Genom att dela upp och tematisera intervjuguiden på detta sätt ökade chanserna till att undersöka det som avsågs att undersökas vilket bör ge studien hög giltighet/validitet.

En annan viktig del när det gäller att öka studiens validitet är när författarna transkriberar de intervjuer som de utfört. Enligt Patel och Davidson (2011, s. 107 f.) sker ofta en mer eller mindre påverkan på underlaget för analysen. Till exempel försvinner ofta gester, mimik, ironier och kroppsspråk vid transkriptionen av samtalet till text. Att bilda meningar och bisatser för att göra de transkriberade materialet tydligare är mycket lätt hänt. För att stärka validiteten för denna studie har författarna transkriberat så ordagrant som möjligt, dock med reservation för vissa fel. (Patel & Davidson 2011, s, 107 f.)

2.6 Etiska aspekter

Vetenskapsrådet (2002, s. 6) beskriver fyra viktiga grundläggande krav när det gäller forskning kopplat till etiska överväganden. De fyra kraven är: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. I följande text presenteras hur författarna förhållit sig till dessa grundläggande krav.

Informationskravet: Den första grundregeln handlar om att författarna alltid har en skyldighet att informera uppgiftslämnare samt projektdeltagare om vilka villkor som gäller för deras deltagande. Deltagarna i studien skall upplysas om att deras deltagande är frivilligt samt att de har rätt att avbryta sin medverkan när som helst (Vetenskapsrådet 2002, s. 7). Lärarna som intervjuades fick denna information i informationsbrevet samt i samband med intervjun. Intervjupersonerna informerades om vad deras svar skulle användas till samt vilket syfte intervjun hade.

Samtyckeskravet: Detta krav handlar om att deltagarna i studien alltid har rätt att bestämma över sin medverkan i studien. I denna studie var alla intervjupersoner vuxna vilket innebar att intervjupersonerna kunde fatta egna beslut om deras medverkan eller ej (Vetenskapsrådet 2002, s. 9).

Konfidentialitetskravet: Detta krav innebär att alla som medverkar i studien ska behandlas konfidentiellt. De deltagande personerna i studien ska inte kunna identifieras (Vetenskapsrådet 2002, s. 12). I denna studie har de medverkande intervjupersonerna informerats upprepade gånger om att de kommer att behandlas anonymt, dels i informationsbrevet, men också innan intervjun startade. I resultat- och diskussionsdelen numreras lärarna 1-5 istället för att namnges.

Nyttjandekravet: Studien får endast användas i forskningsändamål, och får inte användas för kommersiellt bruk eller andra icke vetenskapliga syften (Vetenskapsrådet 2002, s. 14). I detta fall har intervjupersonerna informerats om att studien endast kommer att användas för forskningsändamål i form av examensarbete.

2.7 Databearbetning

När intervjuerna hade utförts transkriberades dessa ordagrant, när detta var klart startade analysen av den data som erhållits. Av den data som samlats in har det utformats en innehållsanalys med olika tematiseringar. Utgångspunkten för denna innehållsanalys har varit studiens frågeställningar, men också de teoretiska ramverk som valts ut. I linje med Hassmen och Hassmen (2008, s. 322) har det insamlade datamaterialet tolkats för att identifiera olika teman. De identifierade temana färglades med olika färger. På så sätt fick vi ut de teman som förekom mest frekvent hos de intervjuade personerna. För att inte missa någon information ur den data som samlats in har de transkriberade intervjuerna analyserats flera gånger om. Innehållsanalysen har sedan utformat det resultat som presenterats.

3. Resultat

I detta avsnitt kommer studiens resultat att presenteras. Resultaten redovisas med utgångspunkt i studiens frågeställningar, hur olika ramfaktorer påverkar friluftsupervisningen samt hur gymnasielärare som arbetar på innerstadsskolor förhåller sig till det centrala innehållet i läroplanen. Sammanvävningen av resultatet med studiens teoretiska utgångspunkter kommer att diskuteras i efterföljande analysdel.

3.1 Lärares förhållningssätt till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet

I denna del presenteras resultatet kring hur lärarna förhåller sig till det centrala innehållet för kursen idrott och hälsa 1 på gymnasiet. Utgångspunkten i detta avsnitt är fem utvalda punkter ur det centrala innehållet, som alla kan kopplas till friluftsupervisningen. Dessa är följande:

- Motions-, idrotts- och friluftaktiviteter som utvecklar en allsidig kroppslig förmåga
- Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.
- Metoder och redskap för friluftsliv.
- Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv
- Åtgärder vid skador och nödsituationer, till exempel livräddande aktiviteter vid blödning och drunkningstillbud.

3.1.1 Aktiviteter inom friluftsupervisningen som utvecklar allsidig- och kroppslig förmåga

En av lärarna arbetar mycket med orientering samt skridskoåkning, lärare 4 berättar följande:

Där har jag framförallt jobbat med orientering då som man kan knyta samman med friluftsupvisiteter [...] framförallt det och skridskoåkning också [...] inte bara på skridskobana utan riktiga naturisar också. (Lärare 4)

Två av lärarna berättar om hur de arbetar blockbaserat då de med olika friluftsupvisiteter beroende på årstid tränar olika rörelser och tekniska moment. Detta leder, enligt lärare 3 och 5 till att eleverna utvecklar en allsidig kroppslig förmåga. Lärare 3 och 5 berättar:

Här tycker jag det är superbra att dela upp det. Jag tror det också står något med årstider lite längre fram, men jag tycker att det är bra för varje del, det vita friluftslivet, blåa, gröna, varje del har olika tekniska färdigheter och det ställer lite olika prov på ens färdigheter. Så blandar man det så tror jag man får med en allsidig rörelsebank. (Lärare 3)

Lärare 5 exemplifierar olika typer av aktiviteter inom de olika blocken:

Jag har ju oftast blockbaserat när de kommer till rörelseaktiviteter. Ett block skulle kunna vara rörelser på is med skridskoåkningen. Så där försöker man ju liksom få in mer än bara skridskor. Sen har vi ju också lite olika saker i utomhus och naturmiljö, men du får tänka på att jag slår ihop dom där och metoder och redskap för friluftsliv. (Lärare 5)

Att låta eleverna utöva olika bollspel eller bollekar i utomhusmiljö är något som lärare 1 och 2 berättar om. Lärare 1 beskriver också om svårigheterna när det gäller att utveckla en allsidig kroppslig förmåga då hen aldrig har tillräckligt med undervisningstid för att ge eleverna förutsättningarna att träna de olika rörelseförmågorna. Nedan följer två citat av lärare 1:

Det är ju väldigt mycket kopplat till spel, att du får testa baseboll ute i park, [...] fotboll, ultimate frisbee och såna aktiviteter som man skulle kunna säga utvecklar en allsidig kroppslig förmåga. (Lärare 1)

Nedan belyser lärare 1 problematiken när det gäller tidsfaktorn:

Har man som våra elever två gånger 1 timme och 15 minuter per vecka så ser jag inte att jag kan göra det uppdraget på någon egentligen. Hur ska jag utveckla en allsidig kroppslig förmåga, om jag i så fall skulle utveckla det i friluftsliv så måste de få möjlighet att träna på det också. (Lärare 1)

Sammanfattningsvis, visar resultatet att lärarna arbetar med orientering och blockbaserad undervisning för att utveckla elevernas rörelseförmåga. En av lärarna belyser problematiken

när det gäller tidsfaktorn då hen anser att för lite undervisningstid inte möjliggör att utveckla elevernas kroppsliga förmåga.

3.1.2 Utemiljöer och natur som arena för rörelseaktiviteter och rekreation i friluftsupervisningen

De intervjuade lärarna använder främst miljön som finns tillgänglig nära den egna skolan som arena för rörelseaktiviteter och rekreation i friluftsupervisningen. De berättar att de använder sig av grönområden i form av parker och skogspartier och anser att dessa områden är lämpade för att utöva rörelseaktiviteter och rekreation i friluftsupervisningen. Utöver de närliggande miljöerna, använder sig lärarna i viss utsträckning av utemiljöer som de saknar i närmiljön för att kunna undervisa i moment som berör undervisning i och vid vatten samt på snö och is. Dock försöker de intervjuade lärarna utgå från den utemiljö och natur som finns nära till hands. Lärare 1 berättar att hen finner de miljöer som hen har runt sin skola som väl passande för att kunna genomföra rörelseaktiviteter och ser aktiviteten som ett tillfälle för rekreation:

Många skulle nog säga att Rålambshovsparken eller Fredhällsparken skulle kunna va ett ställe att stressnedsätta, en oas mitt i stadskärnan. Jämför till exempel med parken i New York, central park, är det friluftsliv när folk rör på sig där, ja jag skulle säga de. Det beror helt på vilken miljö som man befinner sig i. (Lärare 1)

Även lärare 4 och lärare 2 är inne på samma linje. De använder idrott och hälsa-lektionerna som medel för rekreation samtidigt som de genomför en rörelseaktivitet i utemiljö:

Det är framförallt Årstavikens strand där löpning, kondition och styrketräning undervisas. Vi försöker komma ut i naturen och skogen och finna lugnet. Styrkepassen kör vi ute med naturliga föremål då vi också visar att man inte behöver vara på ett gym för att träna styrka utan det finns möjlighet att använda sig av naturliga föremål. (Lärare 4)

Lärare 2 försöker under idrott och hälsa-lektionerna påminna sina elever om att se sig runt och njuta av omgivningen när de är ute och har undervisning:

Jag brukar försöka köra lära känna lekar på grönplättar istället för att bara vara inomhus. Och sen Haga parken [...]. Där är jättefint, vi brukar jogga runt. När man kommer till tennisbanorna nere vid vattnet så försöker jag få alla att se ditt och påminna dem om mindfulness. (Lärare 2)

Lärare 2 berättar att det ibland är svårt att genomföra friluftsupervisning med den begränsade tiden som finns men att det finns möjligheter om man försöker vara kreativ: *"Möjligheter är ju att jag försöker vara kreativ hela tiden och försöker se till närområdet att använda fantasin*

och utnyttja det som finns”. Övriga lärare är inne på samma linje som lärare 2 och berättar att närmiljön är prioriterad.

Sammanfattningsvis, visar resultatet att lärarna främst utgår och använder sig av miljön som finns tillgänglig nära skolan som arena för rörelseaktiviteter och rekreation i friluftsupervisningen. Då närliggande miljöer saknas för exempelvis undervisning i och vid vatten samt på snö och is förflyttar lärarna undervisningen i viss utsträckning till utemiljöer som inte finns i skolans direkta närhet.

3.1.3 Metoder och redskap i friluftslivsundervisningen?

Vilka metoder och redskap som de intervjuade lärarna använder sig av skiljer sig en hel del åt, framförallt beroende på hur mycket tid som lärarna undervisar i friluftsliv. Två lärare berättar att de försöker använda sig av flera metoder och redskap i undervisningen medan de tre andra har ett mer begränsat upplägg. Tre av fem lärare berättar i intervjuerna att de främst använder sig av orientering som metod i friluftslivsundervisningen. Lärarna strävar efter att ge eleverna baskunskaper som leder till att de på egen hand ska kunna röra sig ute i skogen. Lärare 1 ser orientering och kartkunskap som en kunskap som eleverna kommer ha nytta av hela livet:

Dom enda metoder som jag jobbar med är då utifrån orientering, hur man orienterar sig med karta i stadsnära miljö och i skog och hur man kan se skillnad och hur man som metod med karta som hjälpt kan hitta en punkt men också göra paralleller till att ja att det är bra kunskap att kunna läsa en karta oavsett om du kommer vara ute i skogen eller inte i framtiden. (Lärare 1)

Lärare 4 genomför friluftsupervisning en vecka varje år. Läraren beskriver undervisningen som en typ av intensivkurs där de undervisar eleverna i utemiljöer för att i slutet av veckan genomföra en vandring där eleverna får klara sig med hjälp av den kunskap de tillhandahållit: *”De ska laga mat med stormkök, men speciellt då hela veckan hur man klär sig, hur de sköter hygien”*. Utöver denna vecka med friluftsupervisning har lärare 4 även en hel del orientering i undervisningen då hen ser orientering som en metod och nyckel för att få eleverna att våga och kunna ta sig ut i skogen: *”Vi har då orientering en hel del, som jag ser som nyckeln till en hel del friluftsliv. Att våga och kunna ta sig ut i skog och mark”*. Två av fem lärare berättar att de i sin friluftsupervisning arbetar med förberedande teori i sin undervisning. Lärare 2 utgår mycket ifrån de lugnande effekter som friluftsliv har:

Jag har haft teori inför friluftsdagen, där jag gjort en powerpoint utifrån forskning om effekterna, med om att vistas i naturen så går blodtrycket ner, fysiologiska delar, men även mycket kring stressen och vad den gör för det, men också mindfulness. (Lärare 2)

Lärare 5 har mycket teoritid på schemat vilket gör att hen har som rutin att inför nytt friluftsmoment gå igenom de delar som känns angelägna:

Ska vi till exempel åka skridskor så går jag alltid genom innan vad som kommer hända, vad som förväntas av eleverna. Vissa har ju aldrig hållt i ett par skridskor tidigare, då går man igenom, hur bör de kännas, hur stora ska de vara och sådär. (Lärare 5)

Lärare 3 har i sina val av metoder och redskap inspirerats utifrån GIH:s uppdelning av friluftsliv i olika block och att undervisa i ett moment vid flera tillfällen där hen genomför ett moment ett par veckor i följd.

Sammanfattningsvis, de metoder och redskap som lärarna använder sig utav i undervisningen varierar framförallt beroende på hur mycket tid av sin undervisning som de använder specifikt för friluftsupervisningen. De tre lärarna som inte har mycket friluftslivsupervisning använder främst orientering som metod och de två som använder friluftsliv i större utsträckning använder sig utav fler metoder och redskap.

3.1.4 Säkerhet i samband med friluftsliv

Fyra av fem lärare berättade hur de aktivt arbetar med olika säkerhetsaspekter inom friluftsupervisningen. Tre av lärarna berättade om hur de försöker få eleverna att förstå vikten av orienteringsundervisningen, att lära sig hitta med hjälp av en karta: *”Det här vanliga exemplet med orientering att springa vilse, att det finns många sätt att orientera säkert på”* (Lärare 1). Lärare 4 belyser vikten av att lära sig de grundläggande färdigheterna när det gäller orientering: *”Att kunna ta sig ut, att kunna läsa av en karta och på så vis kunna ta sig fram i terräng, de är lite grundläggande om man ska våga ta sig ut”*.

Att använda sig av rätt utrustning, veta hur man använder samt hur man sköter om utrustningen är något som lärare 5 och lärare 1 arbetar aktivt med: *”Materialanvändning, till exempel stormkök då, hur man ska använda de och så [...] hur man använder materialet”*

Lärare 5 beskriver vikten av att ha bra kläder: *”Säkerheten när man är ute och vandrar att man har adekvat utrustning nedpackad i ryggsäcken liksom och ha med sig kläder efter väder och vind och kunna snabbt byta om för att inte frysa ihjäl”*

Lärare 1 tar också upp vikten av säkerhetsaspekterna när det gäller kanotpaddling: *”Vid paddling, vad händer i vattnet, att man kan vissa åtgärder i vatten och hur packar man en*

ryggsäck rätt som flyter, man kan inte bara slänga ner sakerna, man behöver ha säkerhetstänk”.

Av de fem intervjuade lärarna är lärare 3 den som berättade om en mer översiktlig plan när det gäller säkerhetsaspekterna inom friluftslivet. Denna plan riktar sig mot alla aktiviteter inom friluftslivet:

Man måste ha en diger genomarbetad plan. Hur ska det här gå till. Man måste informera dom tidigt, det tror jag mycket på. Man informerar dom tidigt, man går igenom vissa delar på plats i en trygg miljö eller liknande som skulle kunna vara i skolan. Alltså en genomgång, vad förväntas vi göra, vad förväntas vi ha med oss. Och sen genomförandet, och där är det superviktigt att man är närvarande som lärare och det behöver kanske inte alltid va att man ser alla men man måste va tillgänglig på telefon, man måste kunna vara ganska när om det skulle hända någonting [...] och sen att man alltid avslutar tillsammans, och att det inte bara är en avslutning [...] det är ju här vi ska berätta vad vi har upplevt, vad vi kan förändra och utveckla och liknande. (Lärare 3)

Fyra av fem lärare implementerar säkerhetsaspekterna inom orientering, kanotpaddling samt att bära lämplig utrustning i samband med friluftsliv. Endast en av de fem intervjuade lärare beskrev en översiktlig plan när det gäller säkerhetsaspekterna för friluftsliv.

3.1.5 Livräddande aktiviteter inom friluftsliv

Av de fem intervjuade lärarna, är det fyra som berättar om olika livräddande aktiviteter som de implementerar inom friluftslivundervisningen. De aktiviteter som förekommer mest frekvent i undervisningen är livräddning i vatten, HLR (hjärt- och lungräddning) samt LABC (första hjälpen). När det gäller HLR-utbildningen berättar tre av fem lärare att denna utförs i samband med simundervisningen. Nedan exemplifieras detta med ett citat från lärare 1:

Det är ju hjärt- och lungräddningen som vi har liksom och kör [...] Sen kopplar vi det när vi är och simmar och använder det som metod för att uppnå olika saker och koppla ihop det när vi är i simhallen. (Lärare 1)

Lärare 3 berättade att hen brukade få eleverna att träna på olika livräddande aktiviteter i samband med att hens elever lärde ut skidåkning till yngre barn. Gymnasieeleverna fick olika uppgifter, några fick ansvara för säkerhetsaspekterna. Eleverna fick hjälpa de yngre barnen om de hade ramlat och skadat sig: *”Där var ett väldigt konkret tillfälle där vi kunde träna på skador och liknande i friluftslivet”.*

Inom friluftsupervisningen fick eleverna som lärare 4 undervisade genomgå en specifik sjukvårdsutbildning där de fick lära sig hur man ska agera när olika skador uppstår i naturen:

Då lär dom sig om olika akuta skador som kan uppkomma i naturen. Hur kan man bygga en bår, hur lägger man om skador i naturen och framförallt hur man kan förebygga att hamna i såna situationer. Men också rent sjukvårdsmässigt hur de ska gå tillväga för att ta hand om varandra om skadan är framme. (Lärare 4)

Att arbeta med scenariobaserad undervisning, kopplat till livräddande aktiviteter är något som lärare 5 exemplifierar när eleverna tränas i HLR med dockor:

Sen har vi lite praktisk träning med dockor. Sen får de alla individuellt göra en kontroll. Då är de scenariobaserat. Då kommer de och så säger jag exempelvis: ”du har eva framför dig, hon är helt utslagen, vad gör du nu?” (Lärare 5)

Att lära eleverna HLR samt LABC är det som förekommer mest frekvent i lärarnas friluftsupervisning när det gäller livräddande aktiviteter, vilka ofta utförs i vatten. Två av fem lärare använder sig också av scenariobaserad undervisning i samband med livräddande aktiviteter. En av de intervjuade lärarna berättade att eleverna fick genomgå en specifik sjukvårdsutbildning.

3.2 Analys av hur lärare förhåller sig till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet

Linde (2012, s 55 ff.) skriver att lärare har en stor frihet att tolka Skolverkets läroplan. Utifrån resultatet i denna studie blir detta tydligt, framförallt när det gäller val av aktiviteter. Samtliga intervjuade lärare har som utgångspunkt att friluftsupervisningen skall bedrivas i utemiljöer. Det skiljer sig dock åt vilka aktiviteter som lärarna väljer att utföra med sina elever. Vissa utövar ett sportifierat friluftsliv med mycket bollspel, andra utövar ett mer traditionellt friluftsliv med orientering och skridskoåkning. Anledningen till att det skiljer sig när det gäller val av aktiviteter är svår att fastställa. Att lärarna tolkar och definierar begreppet friluftsliv olika kan vara en av anledningarna. En annan orsak kan vara vilken friluftsbakgrund lärarna har och vilken friluftstradition som funnits på skolan. Oavsett anledning visar resultatet i denna studie i linje med Linde (2012, s 55 ff.) att lärarna tolkar läroplanen olika, vilket resulterar i att aktiviteterna som lärarna utför med sina elever skiljer sig. Nedan visas ett citat från lärare 1:

Det här med friluftsliv, vad är det egentligen? Är det enbart att vara ute på fjället eller i skogen eller på landet i en lantlig miljö eller kan det också vara att göra olika fysiska aktiviteter i en park? (Lärare 1)

Lärarna som medverkade i denna studie arbetar alla på en innerstadsskola i Stockholm. Även fast denna miljö domineras av höghus, bilar och stadspuls har lärarna hittat olika sätt att främst använda sig av närliggande miljöer när de bedriver friluftsliv undervisningen, det kan till exempel handla om olika parker eller skogspartier. Lärarna har tolkat och utgått från att friluftslivet kan bedrivas i närområdet och behöver inte nödvändigtvis bedrivas långt ute i vildmarken. Utmaningarna som lärarna i denna studie ställs inför är när de ska utöva friluftsliv i miljöer som de saknar i närområdet. I linje med Linde (2012, s. 54) väljer lärarna att göra vissa frändrag i undervisningen. Dessa frändrag kan till exempel handla om kajakpaddling eller utförsåkning. Vissa lärare har valt att utesluta dessa aktiviteter helt och hållet, andra har valt och prioriterat aktiviteter som inte kan utföras i närområdet. Detta går i linje med Lindes (ibid) text om läroplanens transformering. De tolkningar, tillägg och frändrag som lärare väljer att genomföra resulterar i detta fall i vilka aktiviteter som utförs.

När det gäller vilka metoder och redskap som de intervjuade lärarna använder sig av så skiljer det sig hur stort urval av metoder de använder sig av. Resultatet visar att vissa lärare väljer att rikta in sig mer mot orientering som metod vilket leder till att aktiviteterna som utformas ofta har en koppling till orientering. Lärarna tolkar och prioriterar olika aktiviteter i undervisningen vilket går i linje med Lindes (2012, s. 55 ff.) text som beskriver lärarens stora frihet och tolkningsrätt. Lärarna anser att orientering är en bra metod och redskap i friluftsliv undervisningen då de menar att det är bra baskunskap att ha med sig i livet. En annan metod som två av lärarna använder sig av är teoriundervisning som ett förberedande element inför kommande undervisning i utemiljö.

Att arbeta med olika säkerhetsaspekter inom friluftslivet är något som fyra av fem lärare lyfter. Som Linde (2012, s. 54) beskriver har lärarnas tolkningar av läroplanen en stor betydelse för vad som genomförs. Resultatet i denna studie bekräftar Lindes (ibid) text i detta avseende. Säkerhetsaspekterna skiljer sig beroende på vilken aktivitet som utförs vilket resulterar i att säkerhetsaspekterna blir specifikt anpassade till den aktivitet som eleverna utför. Det är endast en av de fem intervjuade lärarna som beskriver en genomarbetad plan när det gäller säkerhetsaspekterna inom friluftslivet, denna plan riktar sig mot alla friluftslivsaktiviteter.

När det gäller livräddande aktiviteter visar resultatet att fyra av fem lärare tolkat denna del på ett liknande sätt. De fyra lärarna väljer att arbeta med livräddning i vatten, HLR samt LABC med sina elever. Det skiljer sig dock på vilket sätt lärarna implementerar detta, en av lärarna arbetar med en scenariobaserad undervisning, en annan låter eleverna få agera i skarpa situationer då eleverna får ansvara för yngre barns säkerhet samt ta hand om dem om de skadar sig. Att det skiljer sig hur lärarna implementerar innehållet i undervisningen är naturligt. Linde (2012, s. 54 ff.) förklarar att det finns ett stort spelrum för tolkning när lärarna planerar sin undervisning. För lärarna handlar det om att försöka planera och bestämma vad de vill göra med sin undervisning utifrån de ramar som finns.

3.3 Faktorer som påverkar hur friluftsupervisningen utformas

I denna del presenteras olika ramfaktorer som de intervjuade lärarna anser påverkar friluftsupervisningen.

3.3.1 Tid

Intervjuerna som genomförts visar att tiden som lärarna har till sitt förfogande i sin undervisning ger både möjligheter och begränsningar i friluftsupervisningen i idrott och hälsa ämnet. Detta uppenbarar sig på lite olika sätt men det som framträder tydligast är schema-tekniska faktorer som idrott och hälsa-lektionens längd samt den tid som ligger före och efter idrott och hälsa-lektionen. Merparten av de intervjuade lärarna menar att de har för korta lektioner för att kunna bedriva friluftsupervisning på ett tillfredställande vis. Lärare 2 säger: *”jag har en timma i veckan och det hinner man inte så mycket på. Om man ska hinna med mer behöver jag ta tid från något annat”*. Detsamma gäller för lärare 3 som menar att tiden spelar in i hens undervisning och att tiden gör det svårt att få utlopp för den undervisning som hen önskar genomföra fullt ut:

Jag har varit inspirerad av GIH:s sätt att dela upp det liksom i vitt friluftsliv, grönt och blått. Och där har jag hållt mig. Däremot har man kanske inte fått jättemycket utlopp för när man kanske väl har undervisning att man får göra det sett över flera timmar eller liknande. (Lärare 3)

Lärare 5 berättar att hen begränsas av att vara placerad i innerstaden då hen har svårt att hinna ta sig till platser för att kunna utöva olika typer av friluftsliv som hen skulle vilja lägga mer tid till: *”Det är svårt att ta sig ut. Jag skulle vilja mer att vi har möjlighet att paddla och testa*

på att komma ut i skärgården och så". Hen menar att tiden gör det svårt att få in så mycket friluftsliv under lektionerna vilket också gör att det blir svårt att bedöma och betygsätta. Lärare 1 ser en avsaknad av heldagar för friluftsliv i dagsläget och hade gärna sett att det hade uppförts fler möjligheter till längre dagar att vara ute, framförallt för vinterfriluftsliv som de saknar. De intervjuade lärarna ser schemalaggningsen som viktig och då främst att det ges tid före och efter idrott och hälsa-lektionerna för att kunna transportera sig till och från skolan till de platser där de bedriver friluftsliv undervisningen. Lärare 3 menar att den största anledningen till att hen inte kan bedriva friluftsliv som hen vill är att det är svårt att få ihop det med andra lektioner:

Jag försöker göra så gott jag kan genom att ha idrottslektioner sist på dagen så att jag kan släppa dom så att jag kan hålla kvar dom lite grann vid något tillfälle så får de gå tidigare vid något annat tillfälle, eller sådär. (Lärare 3)

Lärare 3 menar så snart att de förflyttar sig från närmiljön så krävs att tid finns till förfogande före och efter lektionen:

Direkt när vi pratar blått friluftsliv eller försöka ta sig ut mot en skidbacke eller liknande så blir det ju Brunnsviken som är en liten bit bort, inte jättelångt men där det blir en transport på 30 minuter och sen ska alla hitta rätt och liknande. Så det känns ju som att det blir nästan en timme åt vardera håll, det spelar nästan ingen roll. Så länge man kommer direkt ut från skolan så har jag ju inte ett ställe som jag kan åka till där vi kan sätta igång inom 30 minuter, det är helt omöjligt skulle jag säga. (Lärare 3)

Lärare 4 har möjliggjort undervisning på platser som det tar lång tid att transportera sig till med hjälp av att hen har ordnat så att skolan hen arbetar på har sett till att placera transporttider före och efter idrott och hälsa-lektionerna:

Eftersom jag är den som ansvarar, så ser jag till i schemalaggningsen att transporttider räknas med. Det är en förutsättning för annars kan jag inte utföra de aktiviteterna. Just av den anledningen att vi är i en innerstadsskola. Andra skolor har ju kanske möjligheten att med en 10 minuters promenad befinna sig i en naturmiljö, vilket jag inte har. Så de är en förutsättning för mig. (Lärare 4)

Lärare 3 är inne på samma idéer och tankar som lärare 4 vad gäller att schemalägga idrotten på ett annorlunda vis än som idag görs:

Man kanske inte kan tänka att idrotten bara ska schemaläggas som en vanlig matte-lektion, det är så stor skillnad på att ha en matte-lektion och ha en idrottslektion rent schemamässigt. Så där måste man hitta nya innovativa idéer hur man kan liksom få utlopp för hela idrottsämnet egentligen i skolan. (Lärare 3)

Hen anser att skolledningen måste börja tänka nytt för att skapa den tid som krävs för att undervisa i många friluftsmoment.

3.3.2 Plats

Närliggande områden visar sig vara en förutsättning för att kunna bedriva friluftsupervisning i större utsträckning. Det är framförallt i närliggande natur- och grönområden i form av parker och skogar som undervisningen sker. Friluftsupervisning som kräver längre transport är inte så väl förekommande i undervisningen. Två av de intervjuade lärarna säger att de använder parker i närområdet som ett övningsfält för orientering för att vid ett senare tillfälle kunna orientera i terränger längre bort från skolan. Lärare 1:

De friluftsupvisiteter som jag kör här är framförallt orientering, att kunna använda sig av karta och orientera sig i stadsnära miljöer såsom Rålambshovsparken där de får pröva och öva. Sen har vi då på skolan en vanlig friluftslivsorientering ute på Kärsön. (Lärare 1)

Lärare 4 har ett liknande upplägg som lärare 1 och använder sig av närområdet i första hand: *”om man ser till lektioner utomhus och orientering exempelvis så börjar vi ofta att köra i Tantolunden som är någon slags grönområde där de lär sig grunderna i orientering”*. När en plats som lämpar sig för en viss undervisningssituation hamnar längre ifrån skolan minskar också tiden för den aktiviteten. Tre av fem skolor förlägger en heldag per år på en plats och i en miljö som de anser sig inte ha möjlighet att använda under en vanlig idrott och hälsa-lektion. Lärare 2: *”Två eller tre år så har vi då hyrt Kärsön, så att vi kan vara där på ängarna och skogarna och att de har fått paddla där också”*. Lärare 1: *”Sen har vi då på skolan en vanlig friluftslivsorientering ute på Kärsön”*. Det framträder i intervjuerna att det så kallade gröna friluftslivet i exempelvis parker och skogar sker i relativt stor utsträckning då de platser som finns runt om skolan används. Däremot finns en avsaknad av platser i närområdet för det så kallade blåa och vita friluftslivet som omfattar friluftsliv i och vid vatten respektive snö och is. Lärare 3:

Man kan tänka två sätt hur jag har bedrivit undervisningen. Antingen att man är i närmiljön och närområdet, man är i lill-jansskogen, man är på stadion och åker längdskidor eller sådär. Men direkt när vi pratar blått friluftsliv eller försöka ta sig ut mot en skidbacke eller liknande så blir det ju brunsviken som är en lite bitt bort, inte jättelångt men där det blir en transport. (Lärare 3)

Överlag är dessa båda typer av friluftsliv något som inte nämns i stor utsträckning som en del i undervisningen. Lärare 1 förklarar att de på deras skola idag mer eller mindre helt saknar vinterfriluftsliv.

3.3.3 Ekonomi

Det finns en skillnad när det gäller hur den ekonomiska faktorn påverkar friluftsupervisningen hos de intervjuade lärarna. Att typen av aktivitet påverkar kostnaderna olika mycket är något som alla lärare belyser på ett eller annat sätt. Vad lärarna väljer att prioritera är också något som påverkar det ekonomiska utfallet. Vissa lärare prioriterar större projekt som exempelvis en skidresa till Romme vilket gör att kostnaderna blir högre. Lärare 5 prioriterar att lägga pengar på olika lokaler som passar för en specifik aktivitet: *”Jag har lagt en större del av pengarna på den typ av lokaler som passar för dessa aktiviteter, och de är så jag valt allt prioritera”*.

När det gäller kostnader för material till friluftsupervisningen beskriver merparten av de intervjuade lärarna att kostnaderna inte är speciellt höga. Lärare 1 berättar: *”Nej det är inte mycket pengar av budget som vi lägger på materialet. Det är ju nyinköp av kartor och orienteringskontroller och klämmor liksom, på den nivån”*. Lärare 5 berättar att materialet ofta är engångskostnad: *När vi använder oss av stormkök administrerar och anordnar jag allt i stort sett. Mycket av de vi använder blir ju en engångskostnad [...] så de blir ju inte så stora pengar ändå.*

Lärare 3 och 4 berättar om hur samarbeten med olika organisationer utanför skolans verksamhet har en positiv inverkan på den ekonomiska situationen. När det exempelvis gäller vinterfriluftsliv, berättar lärare 3 att hen inlett ett samarbete med Svenska skidförbundet. Detta samarbete fick som följd att eleverna fick skidutrustning istället för att skolan ska behöva köpa in materialet: *”Vi fick längdskidor gratis, 30 par och dom kostar 60 000, men dom fick vi så det behövde jag inte lägga pengar på där”*.

Lärare 4 berättar om skolans samarbete med det svenska försvaret. Istället för att skolan eller eleverna själva behövde köpa in material, kunde svenska försvaret låna ut olika typer av material som användes i friluftsupervisningen:

Just eftersom som vi samarbetar med försvaret så får vi ju låna utrustning vilket ofta är det stora problemet [...] då kan vi ju utrusta eleverna med kängor uniformer som är anpassade för vildmarken, strumpor underställ sovsäckar stormkök och såna grejer. Vi har egentligen det vi behöver, vilket känns mycket bra! [...] De känns som att de är på detta sätt vi måste göra för att kunna bedriva det, våra elever kommer från olika socioekonomiska bakgrunder, förorter i stan, innerstan så det är en väldigt blandning. Vissa har grejer men de är väldigt få. Vi kan ju inte kräva att de ska köpa någonting. (Lärare 4)

Lärare 2 berättar att Skolverkets riktlinjer om att undervisningen inte får kosta något för eleverna gör att skolan inte kan erbjuda de aktiviteter som de egentligen vill. Skolan som lärare 2 arbetar på har tidigare bedrivit vinterfriluftsliv i form av utförsåkning i Romme. Skolan åkte tidigare upp till Romme en gång om året, men kostnaderna blev för höga vilket ledde till att eleverna fick åka till Flottsbro istället: *”Då är det ju det här med Skolverket och att det inte får kosta något. Tidigare har vi haft att vi åker till Romme. Men nu har vi istället varit i Flottsbro”*.

Sammanfattningsvis, visar resultatet att den ekonomiska faktorn påverkar de intervjuade lärarna på olika sätt. Kostnad för material ses inte som något större problem då materialet ofta är en engångskostnad. Två av lärarna berättade om ett väl fungerande samarbete med Skidförbundet samt Svenska försvaret, detta resulterade i lägre kostnader då de fick låna olika typer av material.

3.3.4 Samarbete

Vikten av ett gott samarbete mellan lärare på skolan är något som alla intervjupersoner anses vara en betydelsefull faktor. Det råder dock en del åsiktsskillnader mellan lärarna när det gäller hur väl samarbetet fungerar på skolan som de arbetar på. Av fem intervjuade lärare var det tre som var ensamma idrott och hälsa-lärare på skolan som de arbetade på, resterande två lärare hade minst en kollega som också var idrott och hälsa-lärare.

Lärare 3, 4 och 5 var ensamma idrott och hälsa-lärare på skolan som de arbetade på. Lärare 4 belyser bristen av samarbete: *”Eftersom jag är ensam idrottslärare så blir det inte så mycket samarbete”* Lärare 5 uttrycker att hans kollegor inte förstår vilket ansvarstagande som krävs för att få en fungerande friluftsupervisning: *”De övriga kollegierna inser inte vilken tid och vilket ansvarstagande som krävs när det gäller friluftsupervisningen och friluftsdagar vill jag påstå”*

Lärare 3 som också var ensam idrott och hälsa-lärare upplever inte samma problematik när det gäller samarbete eftersom skolans övriga lärare var mycket samarbetsvilliga. Lärare 3 arbetade också på en mindre skola, vilket hen menade påverkade samarbetet mellan lärarna positivt: *”Nu hade jag jättetur och hamnade på en liten skola där vi pratar med varandra*

hela tiden, men jag har märkt att den kommunikationen har varit hur viktig som helst. Så kommunikation och kunna ge och ta av varandra”.

När det gäller lärarna som hade minst en kollega som också arbetade som idrott och hälsa-lärare såg situationen när det gäller samarbete mellan lärarna generellt sett annorlunda ut. Lärare 1 berättade om hur alla idrott och hälsa-lärare på skolan samarbetar vid planering och genomförandet av olika friluftsdagar där de inriktar sig på orientering. Lärare 2 berättade om ett gott samarbete mellan idrott och hälsa-lärarna på skolan som hen arbetade på. Utifrån idrott och hälsa-lärarnas egna intressen när de gäller friluftsliv kunde de undervisa i olika moment som passade deras kunskap samt intresse: *”Det är en lärare som paddlar mycket på fritiden, då har han tagit hand om kanoten. Vissa har haft allbrännboll, sen har vi också kört beachvolleyboll och där har jag instruerat”.*

Lärare 1, 3 och 5 berättade att de även arbetar med olika typer av ämnesintegrerad friluftkundervisning, vilket kräver ett samarbete mellan lärarna på skolan. Nedan visas ett citat från lärare 1 där hen exemplifierar ett projekt där idrotten integrerades med naturvetenskapen:

Ja vi hade ett projekt med naturprogrammen [...] de skulle skriva om organismer i natur osv, då hade vi också kopplat orientering till de. De hade olika stationer som de skulle ta sig till där de fanns olika aktiviteter. (Lärare 1)

Lärare 3 berättar om en liknande ämnesintegrering då idrotten integreras tillsammans med samhällsvetenskapen:

Jag jobbar på samhällsvetenskapliga beteendestudier, där har vi ett projekt från början som heter teambuilding-kommunikation och där har jag vävt in idrottsämnet som en del där vi hade en vandring i höstas. (Lärare 3)

Sammanfattningsvis, beskrev två av de intervjuade lärarna en problematik när det gäller samarbetet mellan de olika lärarna på skolan, dessa idrott och hälsa-lärare var ensamma idrott och hälsa-lärare. Tre av fem intervjuade lärare berättade om en välfungerande ämnesintegrering då de kunde kombinera naturkunskap och samhällsvetenskap med olika friluftaktiviteter.

3.3.5 Gruppstorlek

Samtliga fem intervjuade lärare bedriver sin friluftsupervisning i helklasser vilket innebär 25–35 elever för fyra av fem lärare. Lärare 4 berättade att hen ofta hade femtio elever när hen undervisade i friluftsliv, dock hade hen en hel förmiddag schemalagd vilket ofta resulterade i att hen delade upp tiden och gruppen i två delar.

Alla lärare anser att friluftsupervisningen utifrån säkerhetsaspekter och kvalitet skulle må bättre av mindre elevgrupper. Lärare 5 berättade om ett tillfälle när hen hade paddling med eleverna: *”Till exempel förra året då jag hade 30 nya elever själv i paddling [...] de är ju inte helt optimalt om något skulle hända liksom, men de blir ju så när ingen annan ställer upp liksom”*. Lärare 3 berättade om en liknande situation: *”Vid kajak och liknande så har det varit ett stort problem med 25, det säger man ju själv att man inte ska va. Det ska ju vara 1 på 8 elever eller 1 på 10 eller liknande. Och något år har jag varit 1 på 25”*.

Friluftsupervisningens kvalitet när det gäller att se alla elever samt att kunna ge individuell feedback till alla elever minskar kraftigt när man bedriver en friluftsupervisning med helklasser, detta påpekar lärare 1 när hen beskrev problematiken gällande helklasser kopplat till friluftsupervisningen: *”Helt klart skulle det var lättare ur friluftslivsaspekter om jag skulle kunna visa dem hur man slår upp tält och [...] då skulle man vara mindre grupper, kanske upp till 15 elever och laborera”*. Lärare 1 fortsätter: *”Hur packar man en ryggsäck, det är svårt att visa 30 elever och få dem att hålla fokus”*.

Lärare 4 upplever likt lärare 1 att helklasser skapar svårigheter när det gäller individualisering: *”Svårt att individualisera och hjälpa mer på individnivå”*

Samtliga lärare berättade om en problematik när det gäller gruppstorlek kopplat till friluftsupervisningen. Säkerhetsaspekter samt att kunna individualisera undervisningen är två faktorer som blir lidande när lärarna tvingas undervisa för helklasser.

3.4 Analys av vilka faktorer som påverkar friluftsupervisningens utformning

Linde (2012, s. 59) beskriver ramfaktorteorin som att det finns olika faktorer som påverkar hur undervisningen utformas. Ramfaktorteorin har tagits fram som ett verktyg och hjälpmedel för att klargöra vilka problem som kan tänkas hindra och motverka en lärare vid undervisningstillfällena i skolan och vid dess planering. Teorin hjälper att skapa sig en förståelse för vad som fungerar och inte fungerar i olika undervisningssituationer. Alla lärare som intervjuades i denna studie visar ett flertal exempel på hur olika ramfaktorer påverkar deras undervisningssituation, både begränsande faktorer, men också faktorer som möjliggör och har positiv inverkan på olika undervisningssituationer.

Linde (2012, s.17 ff.) skriver att ramfaktorer som ofta påverkar undervisningen är: *”tiden som man har till förfogande, antal elever i klassen, utrustning och ekonomiska resurser”*. Lärarna som intervjuades i denna studie beskriver i linje med Linde (2012, s.17 ff.) att dessa faktorer påverkar hur undervisningen utformas, det råder dock vissa skillnader när det gäller på vilket sätt dessa faktorer påverkar lärarna.

En faktor som alla lärare anser begränsar sin friluftsupervisning är att arbeta med helklasser, både när det gäller individualisera undervisningen samt att ta hänsyn till viktiga säkerhetsaspekter i exempelvis kanotpaddling. Linde (2012, s. 59) beskriver att ramfaktorteorin grundar sig i att det finns faktorer som påverkar olika undervisningssituationer. Lärare har inte möjligheten att påverka antalet elever i en klass vilket i detta fall resulterar i att undervisningen påverkas negativt.

När det gäller tidsfaktorn, visar intervjuerna att lektionerna ofta är för korta vilket resulterar i att lärarna inte hinner undervisa i vissa moment. Två av fem lärare berör också vikten av att tillsätta mer tid före och efter idrott och hälsa-lektionerna, detta för att möjliggöra friluftaktiviteter som inte går att utföra i den direkta närmiljön. Dessa begränsas idag av vad Linde (2012, s. 17 f.) skulle beskriva som yttre faktorer. När det gäller tidsfaktorn finns det också ett tydligt samband med hur samarbetet mellan lärarna fungerar på skolan som de arbetar på, dels samarbetet mellan idrott och hälsa-lärarna, men också med de övriga lärarna. Fungerar samarbetet mellan lärarna på skolan skapar det möjligheter till att få mer tid till

friluftsupervisningen. Detta genom att arbeta mer ämnesintegrerat, men också att lärarna på skolan kan ”ge och ta” undervisningstid från varandra.

Den ekonomiska faktorn har varierande påverkan på lärarna som intervjuades i studien. Resultatet visar att lärarna arbetar utefter olika budgetar vilket leder till att lärarnas ekonomiska förutsättningar skiftar. Återigen visar det sig att samarbete utgör en viktig del i att hålla ned kostnaderna. Två av lärarna i studien hade ett samarbete med svenska försvaret och skidförbundet vilket resulterade i att utrustning kunde erhållas utan kostnad. Intervjuerna visar också att lärarnas prioriteringar när det gäller hur de ska fördela pengarna inom idrott och hälsa-ämnet varierade. Ramfaktorteorin hjälper till att förstå vad som är möjligt och inte möjligt att genomföra i undervisningen (Linde 2012, s. 59). Hade de två skolorna inte haft något samarbete med skidförbundet eller svenska försvaret hade lärarnas undervisningssituation sett annorlunda ut, undervisningen hade troligtvis haft begränsade ramar vilket hade resulterat i att undervisningsprocessen påverkats negativt.

Vissa lärare prioriterade friluftsliv mer än andra. Riktlinjer från Skolverket om att eleverna inte ska behöva stå för någon kostnad själva anser en lärare har resulterat i att skolan har fått tänka om och ta bort vissa friluftsesor eftersom skolan inte prioriterar och budgeterar för så stora kostnader.

Idrott och hälsa-lärarnas val av plats för friluftsupervisning domineras av olika närområden, exempelvis olika skogar eller parker. Det är också vanligt att skolorna arrangerar olika friluftsdagar där de åker till platser som de normalt inte har möjlighet att utnyttja på ordinarie idrott och hälsa-lektioner. När det handlar om det gröna friluftslivet som omfattar undervisning i parker och skogsområden upplever merparten av lärarna stora möjligheter till att bedriva denna typ av friluftsliv på platser som är närliggande till skolan. Lärarna uttrycker dock en problematik när det gäller att undervisa i det blåa samt det vita friluftslivet som innefattar friluftaktiviteter vid och i vatten respektive på snö och is. Problematiken grundar sig i att dessa platser inte finns tillgängliga vid de berörda skolornas direkta närområden, vilket går i linje med Lindes (2012, s. 17 f.) text om att yttre begränsningar problematiserar möjliggörandet av vissa undervisningssituationer.

4. Diskussion

Syftet med denna uppsats var att undersöka, analysera och diskutera hur idrott och hälsa-lärare på gymnasiet som arbetar på innerstadsskolor i Stockholm upplever möjligheterna att undervisa i friluftsliv. Genom att diskutera studiens resultat, kopplat till studiens frågeställningar säkerställs att både syfte samt frågeställningar besvaras.

4.1 Lärares förhållningssätt till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet

Skolverket (2011) uttrycker att friluftsliv bör ha en betydande roll inom undervisningen i idrott och hälsa på gymnasiet. I det centrala innehållet för idrott och hälsa 1 på gymnasiet finns det totalt fem punkter som vi tolkar kan kopplas ihop med friluftsliv. Resultatet i denna studie visar att alla medverkande idrott och hälsa-lärare är medvetna om att friluftsliv bör ha en betydande roll i deras idrott och hälsa-undervisning, det finns dock skillnader när det gäller hur lärarna har valt att utforma sin undervisning.

Nedan visas de punkter ur det centrala innehållet (Skolverket 2011) som valts ut, alla medverkande lärare fick besvara på frågor kring hur de förhåller sig till respektive punkt.

- Motions-, idrotts- och friluftaktiviteter som utvecklar en allsidig kroppslig förmåga.
- Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.
- Metoder och redskap för friluftsliv.
- Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv.
- Livräddande aktiviteter inom friluftsliv. (Skolverket 2011)

Resultatet visar att alla intervjuade lärare implementerar punkterna ur det centrala innehållet i sin friluftslivundervisning. I linje med Linde (2012, s. 54) visar dock resultatet att lärarna tolkar det centrala innehållet på olika sätt vilket resulterar i att det finns skillnader när det gäller hur friluftslivundervisningen utformas. De friluftslivaktiviteter som idrott och hälsa-lärarna väljer att genomföra med sina elever styrs också av hur de intervjuade lärarna väljer att definiera begreppet friluftsliv. Blom och Lindroth (2002, s.11) och Quennerstedt (2006, s. 115) beskriver i sina texter att friluftsliv inte kan kopplas ihop med tävling och prestation. Resultatet i denna studie visar dock att två av de intervjuade lärarna kopplar ihop friluftsliv

med olika bollspel, där det primära syftet ofta är att vinna. Aktiviteter som förekommer i resultatet kan exempelvis vara skogsfotboll, brännboll och ultimate frisbee. Att utforma friluftsupervisningen på detta sätt går i linje med Skolinspektionens (2010, s. 5) undersökning som visar att mycket av idrott och hälsa-undervisningens innehåll domineras av bollspel och bollekar. I en undersökning som Svenskt friluftsliv (2016-08-16) har gjort, visar det sig att endast 74 procent av alla gymnasieelever i Sverige uppnår kunskapsmålen i friluftsliv. Utan att ha något vetenskapligt belägg kan en av anledningarna till detta vara att friluftsupervisningens innehåll domineras av aktiviteter som inte ska ingå i friluftsupervisningen. Vår studie visar samtidigt att det är svårt att säga vad som är rätt och fel innehåll i undervisningen. Lärarna tolkar det centrala innehållet olika och väljer innehåll och aktiviteter efter sina egna tolkningar. Vår uppfattning är att utemiljöer är en central utgångspunkt när det gäller friluftsupervisningen, lärarnas val av aktiviteter varierar dock stort. Detta kan bero på att det finns ett stort tolkningsutrymme hos lärarna vad gäller det innehåll som friluftsupervisningen ska fyllas med.

Denna studie har utgått från Naturvårdsverkets definition av friluftsliv ” *Vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling*” (Naturvårdsverket 2005, s. 7). Två av de intervjuade lärarnas friluftsupervisning innehåller olika bollspel med inslag av tävling. Utgår man från Naturvårdsverkets definition av vad friluftsliv är, går det inte att kalla aktiviteter som har inslag av tävling för friluftsliv. Det finns dock ingenting som säger att idrott och hälsa-lärare måste utgå från Naturvårdsverkets definition när de utformar sin friluftsupervisning. Eftersom Skolverket inte har utformat någon egen definition som alla idrott och hälsa-lärare måste förhålla sig till är lärarna relativt fria att tolka själva. Lärarna som deltog i denna studie tolkar och definierar begreppet friluftsliv på olika sätt. Skulle det inte underlätta om alla idrott och hälsa-lärare hade samma definition av friluftsliv att utgå ifrån i sin undervisning? Vi anser att idrott och hälsa-lärare är i behov av en definition av friluftsliv. Vår uppfattning är att en definition som alla var tvungna att förhålla sig till skulle tydliggöra och förenkla undervisningen avsevärt.

Backmans (2011) studie visar att idrott och hälsa-lärare anser att statens styrning när det gäller läro- och kursplaner inom friluftsliv är såpass otydliga att vissa lärare konstruerade egna. Lärarna som intervjuades i denna studie har inte konstruerat några egna läro- eller kursplaner, men uttrycker likt de intervjuade lärarna i Backmans (2011) artikel en problematik när det gäller hur de ska tolka begreppet friluftsliv i relation till undervisningen.

Likt svårigheterna när det gäller att definiera friluftsliv, finns det också svårigheter att definiera vad natur är för något. Sandell (2014, s. 32 f.) diskuterar naturbegreppet som att naturen alltid finns med oss, var vi än befinner oss. Lärarna som intervjuades i denna studie fick under intervjuerna inga specifika frågor om naturbegreppet. När lärarna fick svara på frågor om vilket förhållningssätt samt hur de arbetar med det centrala innehållet i friluftsliv undervisningen, kan deras inställning till naturbegreppet haft inverkan. Lärarna som deltog i studien bedriver merparten av sin friluftsliv undervisning i närområdet vilket går emot Backmans (2011) forskning om att lärare ofta har en uppfattning om att friluftsliv måste bedrivas i vild natur. De intervjuade lärarna följer istället Emmelins et al. (2010, s. 19 f.) uppfattning, om att friluftsliv undervisningen kan bedrivas i tätortsnära natur. Även om de intervjuade lärarna arbetar med det centrala innehållet på olika sätt, finns alla valda punkter ur det centrala innehållet med och sätter prägel på hur friluftsliv undervisningen utformas. Hade inte lärarna haft inställningen att det går att hitta natur i stadsmiljö är vår uppfattning att friluftsliv undervisningen troligtvis sett annorlunda ut. Kanske hade friluftsliv undervisningen som Backman (2011) skriver, riskerat att försvinna helt på grund av lärares uppfattning om att friluftsliv måste bedrivas i det vilda?

4.2 Faktorer som påverkar hur friluftsliv undervisningen utformas

Det går att konstatera att det finns ett flertal faktorer som påverkar idrott och hälsa-lärare som undervisar i innerstan i Stockholm vad gäller möjligheter och begränsningar att utforma friluftsliv undervisning. Samtliga intervjuade lärare upplever att det finns begränsningar i att undervisa i friluftsliv som lärare i en innerstadsskola, men ser också många möjligheter med det. De faktorer som i intervjuerna har varit mest utmärkande och som skrivits om i resultatdelen är tid, ekonomi, plats, samarbete och gruppstorlek. Detta är ramfaktorer som både Lundvall och Meckbach (2008) och Backman (2011) tar upp och diskuterar vad gäller faktorer som styr undervisningen i skolan.

Tidsfaktorn beskriver de intervjuade lärarna i likhet med Backmans (2011) studie vara en begränsande faktor på så vis att de anser det svårt att bedriva friluftsliv undervisning under så korta lektioner som de har till för fogande. Det visade sig också i intervjuerna att flera lärare ser tiden som är avsatt i schemat före och efter idrott och hälsa-lektionen som en nyckel för att möjliggöra ett framgångsrikt friluftsliv då det behövs tid för transport till och från vissa

områden. Om man ska möjliggöra en större bredd av aktiviteter när det gäller friluftsupervisningen anser vi att schemalaggningsen av idrott och hälsa-ämnet bör ses över. Lektionernas längd samt den tid som avsätts före och efter lektionen för att skapa möjlighet att hinna förflytta sig till miljöer och platser som inte finns runt skolan bör utökas. Frågan som kvarstår är om skolorna är villiga till detta, att hitta en balans mellan att prioritera idrott och hälsa-undervisningen samtidigt som de andra skolämnena inkluderas är en problematik som kvarstår.

Platsen där friluftsupervisningen bedrivs kan vara olika miljöer och Backman (2011) uppmärksammar i sin studie två olika synsätt på platsens betydelse i friluftsupervisningen, det ena som ser en problematik i att undervisa i stadsnära miljö och det andra som ser möjligheter att undervisa i stadsnära miljö. De lärare som intervjuats och som bedriver blått och vitt friluftsliv ser en viss problematik i att undervisa i den typen av friluftsliv, mycket på grund av den tid som det tar att transportera sig till och från dessa platser. Men i övrigt ser samtliga lärare möjligheter i att undervisa i stadsnära miljöer som omfattar parker och skogsområden. Vi anser att det får bedömas som rätt väg att gå för lärare då det är tidseffektivt och lärarna anser också att stadsnära miljöer möjliggör den undervisning som de vill bedriva. I texten från Backman, Humberstone och Loynes (2014, s. 16) om stadsnära friluftsliv visar de också att utomhusaktiviteter i stadsnära miljöer har en positiv inverkan på hälsa. Den stadsnära naturen ger olika fördelar när det gäller att uppnå hälsa, detta i form av rekreation samt att motverka psykisk stress. Att använda idrott och hälsa-lektionerna och de stadsnära miljöerna i rekreationssyfte är något som flera intervjuade lärare berättade att de använde sig utav. Dessutom konstaterar Baur och Tynon (2010) också att det finns fördelar när det gäller att utveckla sociala relationer när människor umgås i olika grönområden och parker i staden, vilket legitimerar undervisning i stadsnära miljö än mer.

Ekonomi kan vara en ramfaktor som har stor inverkan på undervisningen och lektionsinnehållet i friluftsliv. Beroende på de val av aktiviteter som lärarna väljer att genomföra varierar det stort i vad olika aktiviteter kostar. Allt ifrån att genomföra undervisning i parker i närmiljö för ingen kostnad alls till att åka iväg med en klass till en skidbacke där transport, skidhyra och liftkort ska finansieras. De intervjuade lärarna anser inte ekonomi vara en faktor som i större utsträckning påverkar deras undervisning i dagsläget, men med större budget skulle de få chansen att i större omfattning kunna bedriva mer varierad friluftslivsundervisning i kombination med ökad tid. De skiftande budgetarna som råder för

idrott och hälsa-lärarna skapar ett varierat lektionsinnehåll och utgångspunkter i de olika skolorna, vilket kan ses som negativt ur synvinkeln att eleverna inte ges samma förutsättningar till likvärdig undervisning vilket de har rätt till (Skolinspektionen 2010, s. 7). För att skapa förutsättningar för en utvecklad friluftsupervisning i skolan har två lärare som intervjuades och deras skolor sökt samarbeten med organisationer där utrustning för undervisning har tillhandahållits för skolans räkning. De berörda lärarna har via dessa samarbeten fått och getts möjlighet att genomföra aktiviteter som de anser annars vore svåra att genomföra. Samarbeten med organisationer och föreningar kan bidra till att möjliggöra en större bredd av aktiviteter och en högre kvalitet på undervisningen genom ett utbyte av kunskap samt att få möjlighet att låna eller hyra material och utrustning. De intervjuade lärarna anser att det är viktigt med samarbete och bra dialog med övriga lärare på skolan för att skapa förutsättning för friluftsupervisning under idrott och hälsa-lektionerna. Så länge som idrott och hälsa-lektionerna schemaläggs på samma sätt som ett teoretiskt ämne så kommer samarbeten mellan lärare för att skapa sig tid för undervisning vara viktigt.

Storleken på gruppen som läraren undervisar i friluftsliv har stor betydelse och det är tydligt att stora elevgrupper kan vara en stor utmaning i undervisningen på så vis att det är svårt att arbeta på ett effektivt vis med tekniskdelar i undervisningen. Men framförallt när det handlar om aktiviteter som inkluderar säkerhetsaspekter i och runt vatten. Det finns aktiviteter som kräver ökade resurser i form av personal för att kunna säkerställa säkerheten runt aktiviteten och det begränsar till viss del då komplexiteten och kostnaderna för aktiviteten ökar.

Flera delar som ovan nämns som möjligheter och begränsningar för friluftsupervisningen under idrott och hälsa-lektionerna är starkt påverkade av skolans placering. Samtidigt finns det faktorer som har sin påverkan på undervisningen men som inte är specifika för en innerstadsskola, som exempelvis gruppstorlek samt ekonomi. Vi anser att de faktorer som tagits upp i studien behöver ses över för att möjliggöra friluftsupervisning i större utsträckning samt höja kvalitén på densamma.

4.3 Metoddiskussion

I denna studie genomfördes kvalitativa intervjuer med idrott och hälsa-lärare som arbetade på olika gymnasieskolor i Stockholms innerstad. De kvalitativa intervjuerna har genererat ett bra

underlag för att kunna besvara studiens syfte och frågeställningar. En bidragande faktor till detta är att vi som författare av denna uppsats var väl inlästa på ämnet innan intervjuerna genomfördes. De intervjuade lärarna fick svara på öppna frågor och det ställdes följdfrågor för att få mer information. De intervjuade lärarna fick då möjlighet att besvara frågorna med sina egna ord vilket Patel och Davidson (2011, s. 78) uttrycker som en viktig del i kvalitativa intervjuer. Något som dock är värt att lyftas fram är att vi som författare saknar erfarenhet när det gäller att genomföra intervjuer. Hade vi haft en större erfarenhet av att genomföra intervjuer hade vi möjligtvis kunnat ställa följdfrågor som resulterade i ännu mer information.

I denna studie deltog vi båda på fyra av fem intervjuer. Att genomföra intervjuerna tillsammans kan ha påverkat informationsinsamlingen både positivt och negativt. Det positiva med att intervjuerna utfördes tillsammans var att båda två kunde ställa följdfrågor till intervjupersonen, är man ensam som intervjuare är det lätt att missa något som man egentligen hade velat veta mer om. Det negativa med att genomföra intervjuerna tillsammans kan var att den som intervjuas kan känna sig i underläge och utfrågad i högre grad (Repstad 2007, s. 84 f.). Detta försökte förhindras genom att inte ha en framtoning av auktoritet i samtalet.

Fem idrott och hälsa-lärare på olika gymnasieskolor i Stockholms innerstad deltog i denna studie. Det går alltså inte att generalisera resultatet i denna studie. Resultatet visar en indikation på hur gymnasielärare som arbetar på innerstadsskolor i Stockholm förhåller sig till det centrala innehållet i kursplanen samt hur olika ramfaktorer påverkar deras friluftsupervisning. Svårigheterna när det gäller att hitta intervju personer i kombination med hög tidspress resulterade i stora avgränsningar. Mer tid hade lett till att fler personer hade kunnat intervjuas vilket i sin tur hade resulterat i en mer nyanserad studie.

4.4 Slutsats

Samtliga lärare som intervjuats bedriver sin undervisning i friluftsliv i utemiljöer i närområdet runt skolan. Alla har utgått från och tolkat att friluftsliv kan utövas i närområdet vilket går emot tidigare forskning som visar att det finns en uppfattning hos idrott och hälsa-lärare om att friluftsliv ska bedrivas i vildmarken långt från civilisationen (Backman 2011, s. 51 ff.). Det skiljer sig däremot vilka aktiviteter som lärarna väljer att praktisera i undervisningen. Lärarna

definierar och tolkar begreppet friluftsliv och vad det kan och bör inrymma på olika sätt. Därmed ser det också väldigt annorlunda ut på de olika skolorna vad de bedriver för aktiviteter under lektionerna. De faktorer som påverkar undervisningens utformning går i stora delar i linje med de faktorer som Lundvall och Meckbach (2008) samt Backman (2011) tar upp. De olika ramfaktorerna är ofta beroende av varandra på så vis att det ofta är mer än en av dessa faktorer som har sin påverkan på planering och genomförande av lektionen. Det vill säga, det räcker inte med att fundera över och arbeta med en eller ett par av dessa faktorer i undervisningen, det gäller att ha ett större helhetstänkande.

4.5 Framtida forskning

För framtida forskning skulle det vara intressant att utforma en studie som syftar till att undersöka lärares behov av en definition av friluftsliv. Vår uppfattning är att en definition som alla var tvungna att förhålla sig till skulle tydliggöra och förenkla undervisningen avsevärt. I framtida studie skulle det också vara intressant att involvera Skolverket i denna fråga, kanske är det så att Skolverket vill att begreppet friluftsliv ska vara fritt att tolka för idrott och hälsa-lärare? En djupare studie där både idrott och hälsa-lärare samt Skolverket involveras i denna fråga skulle förhoppningsvis resultera i att denna problematik lyfts ytterligare.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervju med lärare 1, 2016-11-30.

Intervju med lärare 2, 2016-11-21.

Intervju med lärare 3, 2016-11-23.

Intervju med lärare 4, 2016-12-01.

Intervju med lärare 5, 2016-11-24.

Tryckta källor

Annerstedt, C. (2001). Ämnet idrott och hälsa – ett historiskt perspektiv. I: Annerstedt, C., Peitersen, B & Rönholt, H (Red). *Idrottsundervisning ämnet idrott och hälsas didaktik*. Göteborg: Multicare, ss. 73-110.

Backman, E. (2004) Utövar ungdomar friluftsliv? *Svensk idrottsforskning*, 4, ss. 1-7.

Backman, E. (2008). Friluftsliv inom ämnet idrott och hälsa – ett bidrag till mer integrering i skolan? *Svensk idrottsforskning*, 4, ss. 38-42.

Backman, E. (2010). *Friluftsliv in Swedish physical education - a struggle of values: educational and sociological perspectives*. Diss. (sammanfattning) Stockholm : Stockholms universitet, 2010.

Backman, E. (2011). What controls the teaching of friluftsliv? Analysing a pedagogic discourse within Swedish physical education. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 11(1), ss. 51-65.

Backman, E., Humberstone, B., & Loynes, C. (red.) (2014). *Urban nature: inclusive learning through youth work and school work*. 1. uppl. Norsborg: Recito.

Baur, J., Tynon, J.F. (2010). Small-Scale Urban Nature Parks: Why Should We Care? *Leisure Sciences*, 32, ss. 195-200.

Bernstein, B. (1971). On the Classification and Framing of Educational Knowledge. I: Young, Michael F.D. (red.). *Knowledge and control: new directions for the sociology of education*. London: Collier Macmillan Ltd, ss. 49-50.

Blom, K. A. & Lindroth, J. (1995). *Idrottens historia: från antika arenor till modern massrörelse*. Farsta: SISU idrottsböcker.

Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi.

Ekberg, J-E. (2009). *Mellan fysisk bildning och aktivering: en studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2009.

Emmelin, L., Fredman, P., & Sandell, K. (2005). *Planering och förvaltning för friluftsliv: en forskningsöversikt*. Stockholm: Naturvårdsverket
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5468-6.pdf> [2016-11-11].

Eriksson, C. (red.) (2003). *Skolämnet Idrott och hälsa i Sveriges skolor: en utvärdering av läget hösten 2002*. Örebro: Inst. för idrott och hälsa, Örebro univ.

Eriksson, C., Quennerstedt, M., Öhman, M. (2005): Idrott och hälsa- ett ämne för hälsa i rörelse!? I *Grundskolans ämnen i ljuset av Nationella utvärderingen 2003: nuläge och framåtblickar*. Stockholm: Skolverket, ss. 177-196.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. (2002).

Stockholm: Vetenskapsrådet

http://www.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf [2016-12-12].

Fredman, P., Stenseke, M., Sandell, K., & Mossing, A. (red.) (2013). *Friluftsliv i förändring: resultat från ett forskningsprogram : slutrapport*. Stockholm: Naturvårdsverket.

Hassmén, N., & Hassmén, P. (2008). *Idrottsvetenskapliga forskningsmetoder*. 1. uppl. Stockholm: SISU idrottsböcker.

- Johansson, B. & Svedner, P O. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen: undersökningsmetoder och språklig utformning*. 4. uppl. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Linde, G. (2012). *Det ska ni veta!: en introduktion till läroplansteori!*. 3., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Londos, M. (2010). *Spelet på fältet: relationen mellan ämnet idrott och hälsa i gymnasieskolan och idrott på fritid*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2010.
- Lundgren, U P. (1984) Ramfaktorteoriens historia. I: Skeptron 1. *Tema: Rätten att tala*. Järfälla: Symposion, s. 72.
- Lundgren, U P. (1999). Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, nummer 1 årgång 4, s. 31.
- Lundvall, S. Meckbach, J. (2008). Mind the gap: Physical education and health and the frame factor theory as a tool for analysing educational settings. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 13(4), ss. 345–364.
- Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. (2011). Stockholm: Skolverket
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2705.pdf%3Fk%3D2705 [2016-11-11].
- Patel, R., & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Quennerstedt, M. (2006). *Att lära sig hälsa*. Diss. Örebro : Örebro universitet, 2006.

Quennerstedt, M., Öhman, M., & Eriksson, C. (2008). Physical Education in Sweden – a national evaluation. *School of Health and Medical Sciences*, ss. 1-17.

Repstad, P. (2007). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 4., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Riksintresse för naturvård och friluftsliv: handbok med allmänna råd för tillämpningen av 3 kap. 6 §, andra stycket, miljöbalken. (2005). Stockholm: Naturvårdsverket.

Sandell, K. & Öhman, J. (2010). Educational potentials of encounters with nature: reflections from a Swedish outdoor perspective. *Environmental education research*, 16(1), ss. 113-132.

Sandell, K. (2014). Where and what is nature – today and tomorrow?: Backman, E., Humberstone, B., & Loynes, C. (red.). *Urban nature: inclusive learning through youth work and school work*. 1. uppl. Norsborg: Recito, ss. 25-34.

Skolinspektionen, (2010). *Mycket idrott och lite hälsa - Flygande tillsyn i ämnet idrott och hälsa*.

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/flygande-inspektioner/2010/idrott/slutrappport-flygande-tillsyn-idrott.pdf> [2016-11-09].

Sundberg, M., & Öhman, J. (2000). Hälsa och livskvalitet. *Friluftshistoria / [red.: Klas Sandell och Sverker Sörlin]*, ss. 102-117.

Svenskt friluftsliv. (2016) *Slutrapport-Undersökning bland idrottslärare*. Bromma: Svenskt friluftsliv.

Bilaga 1

KÄLL- OCH LITTERATURSÖKNING

Syfte och frågeställningar:

Syftet med denna uppsats är att undersöka, analysera och diskutera kring hur idrott och hälsa lärare på gymnasiet som arbetar på innerstadsskolor i Stockholm upplever möjligheterna att undervisa i friluftsliv.

- Hur förhåller sig lärare till det centrala innehållet för friluftsliv inom idrott och hälsa i gymnasiet?
- Vilka faktorer påverkar hur friluftsundervisningen utformas?

Vilka sökord har du använt?

Friluftsliv, Erik Backman, Friluftsliv närmiljö, Tätortsnära, läroplan, habitus, definition friluftsliv, definition natur, friluftsbegreppet, naturbegreppet, friluftsliv in school, outdoor education, urban nature, urban friluftsliv, friluftsliv i skolan, ramfaktorteori, läroplansteori, bernstein, innerstadsskola, ramfaktorer, Urban Dahllöf, Ulf P. Lundgren, centrala innehållet för idrott och hälsa, idrott och hälsa, friluftsliv gymnasiet, curriculum friluftsliv

Var har du sökt?

Ebsco, Google scholar, Libris, GIH-bibliotekets katalog, DIVA

Sökningar som gav relevant resultat

GIH-bibliotekets katalog: Backman, friluftsliv, idrott och hälsa- friluftsliv, läroplansteori, ramfaktorteori
Ebsco: Outdoor education, friluftsliv backman, friluftsliv, friluftsliv in school, curriculum friluftsliv
Google scholar: friluftsliv i närmiljö, backman, backman friluftsliv, definition friluftsliv, definition natur
DIVA: ramfaktorteori, läroplansteori, friluftsliv närmiljö, definition friluftsliv

Kommentarer

Vi har i vår käll- och litteratursökning fått tips från vår handledare i de fall vi kört fast. Nya idéer och infallsvinklar har i samråd med handledare skapats, vilket har resulterat i att vi funnit relevant litteratur till vår undersökning.

Bilaga 2

INTERVJUGUIDE

Bakgrundsfrågor

- Vad har du för anställning på skolan och hur länge har arbetat på skolan?
- Vilken utbildning har du? Vart någonstans gick du din utbildning?
- Hur länge har du arbetat som idrottslärare?
- Vilka eventuella tidigare arbetsplatser har du haft som idrott och hälsa lärare (jobbat även i skolor utanför innerstan?)?
- Hur ser din egen idrotts- och friluftsbakgrund ut? (Vilka idrotts- och friluftaktiviteter har du håll på med? Har du varit med i några föreningar/organisationer?)

Temafrågor

Forskningsfråga: Vilka faktorer påverkar hur friluftundervisningen utformas?

- Kan du berätta lite om din friluftundervisning? (Innehåll, metoder, aktiviteter, etc.)
- Finns det något inom friluftsliv som du skulle vilja undervisa om, men som du inte gör idag? (Varför gör du inte det?)
- Hur mycket tid ägnar du till friluftundervisning?
- Hur mycket pengar lägger du på friluftundervisning?
- Var bedriver du din friluftundervisningen?
- Hur ser samarbete mellan lärare ut på skolan i friluftundervisningen?
- Hur stora elevgrupper arbetar ni med i friluftundervisningen?

Forskningsfråga: Vilka möjligheter anser lärare i idrott och hälsa i innerstadsskolor att de har att uppnå läroplanens centrala innehåll genom sin undervisning i friluftsliv?

- Har du som lärare i innerstadsskola möjlighet att bedriva friluftsliv enligt läroplanen?
- Finns det delar i din friluftundervisning som du skulle vilja utveckla? (Om ja, hur, på vilket sätt osv?)
- Om man ser till det centrala innehållet, vilka möjligheter/ utmaningar ser du med att bedriva friluftundervisning i en innerstadsskola?

Punkterna i det centrala innehållet:

1. Motions-, idrotts- och friluftaktiviteter som utvecklar en allsidig kroppslig förmåga.

- Vilka aktiviteter är relevanta enligt dig?

2. Utemiljöer och naturen som arena för rörelseaktiviteter och rekreation.

- Vilka utemiljöer och vilken natur handlar det om?

3. Metoder och redskap för friluftsliv.

- Vilka metoder och redskap jobbar du med?

4. Säkerhet i samband med fysiska aktiviteter och friluftsliv.

- På vilket sätt jobbar du med säkerhet i friluftsliv?

5. Åtgärder vid skador och nödsituationer, till exempel livräddande aktiviteter vid blödning och drunkningstillbud.

- Hur implementerar du detta i din undervisning?

- Avslutningsvis, är det något som du vill lägga till och som du tycker att vi har missat?

Bilaga 3

INFORMATIONSBREV

Hej,

Vi heter Nicklas Magnusson och Herman Hansson och vi studerar det sista året på lärarprogrammet på Gymnastik och idrottshögskolan i Stockholm. Denna termin skriver vi vårt examensarbete. Syftet med vår uppsats är att skapa oss en förståelse kring hur idrottslärare på gymnasiet som jobbar på innerstadsskolor upplever möjligheterna att undervisa i friluftsliv.

I läroplanen och i det centrala innehållet för idrott och hälsa 1 finns det totalt 11 punkter som ska beröras i kursen, av dessa 11 punkter är 5 punkter kopplade till friluftsliv. Olika faktorer som tid, ekonomi och uppfattningen om att friluftsliv måste bedrivas långt ute i vildmarken kan leda till en problematik inom friluftslivundervisningen, inte minst för skolor i innerstan. Forskning visar att friluftslivundervisningen i många fall brister på grund av ovanstående faktorer.

Problematiken som beskrivs ovan grundar sig på tidigare forskning, men bara för att forskning tar upp detta problemområde är det inte säkert att du på din skola har denna problematik. Vi går in med en öppen inställning, då vi vill höra dina tankar och kunskaper kring friluftslivundervisningen.

Vi tillfrågar härmed dig om du vill medverka i en intervju där vi kommer ställa öppna frågor kring hur du upplever möjligheterna att undervisa friluftsliv. Intervjun kommer spelas in och därefter transkriberas över som text. Den inspelade intervjun samt den transkriberade texten kommer behandlas konfidentiellt, det kommer endast vara vi som författare samt vår handledare som kommer att ha tillgång till materialet, du som intervjuas kommer behandlas anonymt genom hela uppsatsen. När uppsatsen är klar kommer intervjuerna samt transkribering förstöras. Studien bygger på frivilliga deltagare vilket ger dig möjligheten att avbryta ditt deltagande när du vill, vi beräknar att intervjun tar 30-45 minuter att genomföra. Plats för intervjun kommer vi anpassa oss efter dig, men förslagsvis på din arbetsplats. Vi planerar att genomföra intervjuerna vecka 47 samt vecka 48.

Steg ett i denna process kommer vara att detta informationsbrev skickas via mail, vi hoppas såklart att du bekräftar ditt intresse med vändande svar. Får vi inget svar innan 17/11 kommer kontakt tas via telefon.

Våra kontaktuppgifter:

Nicklas Magnusson: Nicklas.Magnusson@student.gih.se Tel: 0768531286

Herman Hansson: Herman.Hansson@student.gih.se Tel: 0704005224